

ร.ร. ราชบัณฑิต
๒/๖๖/๓

๗๕๙. ๓๓
๙

ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑๕

พงศาวดารเมืองพัทลุง

พิมพ์แรกในงานปลงศพ

นายใหม่ มั่นนะประเสริฐ

มวชก พ.ศ. ๒๔๖๓

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

๘๗๔

คำนำ

เจ้าจอมสมบุญรัชกาลที่ ๕ จะบำเพ็ญการกุศลปลงศพนายใหม่
มันนะประเสริฐ ผู้เป็นน้องชาย มีศรัทธาจะพิมพ์หนังสือเป็นของแจก
เนื่องในทักษิณานุปทานที่บำเพ็ญนั้น จึงให้มาแจ้งความฉหพระสมุท
วชิรญาณสำหรับพระนคร ขอให้กรรมการหอพระสมุทวชิรญาณช่วย
เลือกเรื่องหนังสือให้ ข้าพเจ้าเป็นผู้เลือกได้แนะนำให้ พิมพ์หนังสือ
ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑๕ เป็นครั้งที่ ๒ อีกครั้ง ๑

หนังสือประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑๕ นี้ เป็นเรื่องพงศาวดารเมือง
พัทลุง หลวงศรีวัชร (พิณ จันทโรจวงศ์) กับขุนสิขกจิกรบริหาร
ช่วยกันแต่งตามเรื่องตำนานแลจดหมายเหตุอันมีอยู่ในพื้นเมือง แล้ว
ส่งมาให้แก่หอพระสมุทวชิรญาณ หอพระสมุทวชิรญาณได้ให้พิมพ์
เป็นครั้งแรกเมื่อปลายปี แต่การที่พิมพ์ครั้งแรกพิมพ์น้อยฉบับ
แล้วไปแจกจ่ายที่เมืองพัทลุงแทบทั้งนั้น ที่ในกรุงเทพฯ ๑ ก็มีผู้แสวง
หากันเป็นอันมากก็ไม่ได้สมประสงค์ กรรมการหอพระสมุทวชิรญาณ
เห็นว่าถ้าพิมพ์ใหม่อีกสักครั้ง ๑ ผู้ที่อยู่ในกรุงเทพฯ ๑ ได้รับแจกไป
เห็นจะพอใจกันโดยมาก ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงได้แนะนำให้ พิมพ์
ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑๕ อีกครั้ง ๑

ข้าพเจ้าขออนุโมทนาคุณสมบุญรัชกาลที่ ๕ ซึ่งเจ้าจอม
สมบุญได้ทำการปลงศพนายใหม่ มันนะประเสริฐ ผู้เป็นน้องชาย แลได้

พิมพ์หนังสือเรื่องนี้ให้ได้อ่านกันแพร่หลาย เชื่อว่าท่านทั้งหลายที่ได้
รับสมุดเล่มนี้ไปอ่านคงจะอนุโมทนาด้วยกัน.

ดร. ยงพรหมภักดี สภานายก

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๓

คำนำ

พงษาวดารเมืองพัทลุงฉบับนี้ เดิมทีได้เรียบเรียงขึ้นด้วยท่าน
ชนลิกขกิจบริหารธรรมการจังหวัด ได้ขอช่วยให้ค้นหาเรื่องเก่า ๆ
ซึ่งจะเป็นพงษาวดารของเมืองพัทลุงได้ เพื่อจะนำลงไว้ในภูมิศาสตร์
สำหรับมณฑลนครศรีธรรมราช แลต้องการเป็นเนื้อความย่อ ครั้น
ข้าพเจ้าตรวจค้นหาเรื่องต่าง ๆ ก็ได้หลักฐานในหนังสือเก่า ๆ มีเพลาวัด
(คำนานวัด) บ้าง จดหมายเหตุอื่น ๆ เป็นประวัติของเจ้าเมืองบ้าง
แลหนังสือเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ กับหลักฐานของพื้นที่เก่า ๆ ประกอบกัน
ก็ลงรอยถูกต้องกัน เป็นรูปเรื่องพงษาวดารเมืองพัทลุงได้ ๆ จึง
พยายามเรียบเรียงขึ้นเป็นพงษาวดารโดยพิศดาร เพื่อให้เนื้อความ
ติดต่อกันอ่านง่าย โดยเวลานานเกือบ ๒ ปีจึงสำเร็จ แลขอใจ
ท่านชนลิกขกิจบริหารที่ได้ช่วยหาเรื่องซึ่งได้เกี่ยวกับพงษาวดารนี้ให้
ทั้งได้ช่วยตรวจตราสอบทานในการคัดเขียนด้วย นับว่าความสวด
ที่ได้ทำจนสำเร็จ ก็เพราะท่านชนลิกขกิจบริหารช่วยเหลือมาก เท่า
ที่เรียบเรียงไว้นี้ นับว่าไม่เรื่องพอต้องการกว่าใด สิ่งสำคัญที่ได้
ตรวจสอบถือเอาเป็นหลัก คือ พระราชพงษาวดารกรุงเก่าฉบับพระ
ราชหัตถ์เลขา

อนึ่งในเรื่องราวคำราเหิมที่เขาเรียบเรียงเป็นพงษาวดารเมือง
พัทลุงนี้ประมาณราว ๓๐๐๐ ปีมาแล้ว กล่าวความพิศดารเป็นอนินิหาร
ของบุคคลโดยมาก ได้ดัดพิศความออกเสียบ้าง ถ้ามีความเห็น

ของข้าพเจ้าอย่างไรไต่ดวงลับไว้ส่วนหนึ่ง แลศักราชเห็นใช้อยู่ ๒ อย่าง
เนือความตอนต้นจนถึง พ. ศ. ๒๐๕๗ ใช้พุทธศักราช ตอนปลายใช้
จุลศักราช แต่ข้าพเจ้าได้คิดเทียบศักราชลงไว้ทั้ง ๒ อย่างทุกแห่ง
เพื่อคง่ายแลตรวจสอบง่าย ส่วนศักราช ร.ศ. นั้นเป็นชั้นใหม่ไม่เกี่ยว
กับการตรวจสอบนัก แต่ได้นำมาลงไว้ในตอนหลัง ๆ ด้วยตามเรื่องเดิม
กับข้าพเจ้าได้เขียนวิธีปกครองแต่โบราณไว้ท้ายพงษาวดารนั้นด้วย

แลการเรียบเรียงเรื่องเก่าแก่เช่นนั้น ย่อมมีผิดพลาดอยู่บ้าง
เป็นธรรมดา แต่ขอให้เข้าใจว่าไม่ใช่ผู้เรียบเรียงเจตนาจะให้ผิดจาก
ความจริงเลย แลแล้วแต่เรื่องที่ได้พบได้อ่านเท่านั้น เพราะฉะนั้นถ้า
พงษาวดารฉบับนี้จะมิตคลาดเคลื่อนประการใด ขอท่านผู้อ่านโปรดอภัย
แก่ข้าพเจ้าผู้เรียบเรียงด้วย

เรื่องพงษาวดารฉบับนี้ ข้าพเจ้าไม่แน่ใจว่าจะมีประโยชน์กับท่าน
ผู้อ่านนัก แต่เมื่อมีเวลาว่างแปลอยู่ก็ทำขึ้นไว้ คิดว่าทั้งให้สูญเสีย
เปล่า ก็ทั้งเป็นการช่วยท่านสนใจศึกษาการบริหารในการที่ทำภูมิศาสตร์
นั้นด้วย

วันที่ ๒๘ สิงหาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๐

หลวงศรีวรวัตร (พิณ จันทโรวงค์)

อธิบายศัพท์

อนึ่งได้พบศัพท์ในเพลงหรือตำนานสำหรับวัด เป็นศัพท์ที่เขียน
ไว้ในพงษาวดารนั้นควรสังเกต คือ

ศัพท์ฝ่ายปกครอง

๑. หัวหน้าส่วย คือ หัวหน้าใหญ่ที่เป็นนายผู้กำกับ นายหมวด
นายกอง
๒. หัวปาก คือ ขุนหมื่นแล่นายหมวดนายกกองผู้ควบคุมเลข
ส่วยต่าง ๆ

ศัพท์ฝ่ายพระศาสนา

๑. เลิกพระศาสนา คือ ปฏิสังขรวัด
๒. เลณฑุบาท คือ เขตแดน
๓. ข้าไปรตคนทานพระกัลปนา คือ บุคคลจำพวกที่ทรงพระ
กรุณาไปรตเกล้า ๆ ให้เป็นข้าพระหรือเลขวัด สำหรับรักษาวัด
๔. คิลยานทานพระกัลปนา คือ เรือกสวนไร่นาที่ทรงพระราช
อุทิศให้เป็นพระกัลปนาสำหรับวัดหรือบรรณสังฆ
๕. นายประเพณี คือ หัวหน้าผู้รักษาประเพณีของวัดแลบำรุง
วัด ใ้ได้บังคัยว่ากล่าวทั่วไป (หรือท่านของมคินายก)
๖. หัวสิบ คือ ผู้ควบคุมเลขวัด ที่เรียกข้าไปรตคนทานใน
หมู่ ๑ หรือหมวด ๑
๗. หัวงาน คือ หัวหน้าหรือนายนานายสวนแปลงหนึ่ง ๆ ซึ่ง
เป็นทักัลปนาหรือบรรณสังฆ

พงษาวดารเมืองพัทลุง

ตอนที่ ๑ สมัยติกตำบรวรพี

(ตอนนี้เป็นเรื่องติกตำบรวรพีเรื่อง ราวเขียนด้วยเส้นดินสอทำใน
กระดาษเพลาเย็บเล่มคล้ายสมุดจีนเรียกว่า “เรื่องนางเล็ดขาว”
มีเรื่องราวเป็นอุณิหารียาวเป็นทำนองนิทาน) คือ

เดิมเมืองพัทลุงได้ตั้งมาแล้วก่อน พ.ศ. ๑๔๘๐ หรือราว ๓๐๐๐ ปี
มาแล้ว เมืองตั้งอยู่ที่วังพระ (ตัวเดิมเขียนเป็นสทิงพระทุกสมัย ที่
อำเภอวังพระแขวงจังหวัดสงขลาเดี๋ยวนี้ รากกำแพงแลงเมืองยัง
ปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ ประมาณยาวไปทางทิศเหนือทิศใต้ ๘ เส้นเศษ
กว้าง ๖ เส้น ๑๖ วา ราษฎรแถบนั้นเรียกกันว่า “ในเมือง”) ครั้งหนึ่ง
เจ้าเมืองชื่อเจ้าพระยากรงทอง ได้ครองเมืองพัทลุงครั้งกรุงศรีอยุธยา
มหานครฝ่ายเหนือหรือกรุงศรีไชโยไทยราชธานี ครั้งนั้นตาสามโม ผัว
ยายเพชร เมีย อยู่ที่ตำบลปละท่าวันตกของทะเลสาป (คือบ้านพระเกิด)
เป็นหมอสักคำหมอเฒ่านายกองช้าง เลี้ยงช้างส่งเจ้าพระยากรงทอง
ทุกปี ต่อมาตายายได้กุมารจากป่าไผ่ไผ่เสลียงมีพรรณเล็ดคนนั้นเขียว
ขาว เหลือง ดำแดง กับไถ่มาจากป่าไผ่ตง มีพรรณเล็ดคนนั้น ขาว
จึงเรียกว่า “นางเล็ดขาว” (กุมารกับนางเล็ดขาวนั้นน่าจะเป็นบุตร

ลับ ๆ เป็นอะสัทธิธรรมชาติ มารคามมีความละเอียดเขาไปทิ้งไว้ในป่าไผ่
ก็เป็นที่) ตายายก็เอามาเลี้ยงไว้จนเจริญวัยขึ้น ตายายจึงแต่งกุมาร
กับนางเลื้อยขาวให้อยู่กินเป็นสามีภริยากัน ครั้นกาลนานมาตายาย
ถึงแก่กรรม กุมารกับนางก็กระทำฌาปนกิจแล้วนำขี้ไปฝังไว้ ในถ้ำ
คุหาสวรรค์ กุมารกับนางก็ได้รับมรดกเป็นนายกองช้างต่อมาเมื่อถึง
แต่บัดนั้นมากก็เรียกตำบลบ้านนั้นว่า “พระเกิด” เป็นส่วยช้างเลี้ยงช้างส่ง
เจ้าพระยากรงทองยี่สิบตัว จึงทำเพลาคำรา (ตำนาน) ไว้สำหรับเมือง
พิทลึงส์มา ต่อมาเรียกว่า “ที่คช” (คือที่ส่วยช้าง) มีเขตรถึง
บ้านท่ามะเค็ด ฯ ล ฯ

ครั้นกาลล่วงมา กุมารแลนางเลื้อยขาวก็พาสมัครพรรคพวกขึ้น
ช้างพลายคชวิไชยมณฑล หมอเฒ่าแก่นมั่นคงความญักขังพังคัลล
หมอเฒ่าสีเทพความญักขังไปทางทิศอีสานพระเกิด ก็ตั้งพักอยู่ณบางแก้ว
แต่บัดนั้นมากก็เรียกกุมารนั้นว่า “พระยา” ครั้นนั้นนางเลื้อยขาวยกเอา
ทรัพย์สร้างพระพุทธรูปแลอโบสถ์ไว้ที่ตำบลท่งวัดหนึ่ง เคียง
เรียกกันว่า “วัดสท่งใหญ่” แต่รกร้างมานานแล้ว

ฝ่ายพระยากุมารก็เอาทรัพย์ทำพระวิหารแลพระพุทธรูป แล้วจึง
จากกลงไว้ในแผ่นทองคำเป็นตำนานให้ชื่อว่า “วัดเขียนบางแก้ว”
อีกอารามหนึ่ง

แลวันพฤหัสบดี เดือน ๘ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีชวด เอกศก พ.ศ. ๑๔๘๒
(จ.ศ. ๓๐๑) ที่ซึ่งพระ เจ้าพระยากรงทองก็ทำพระมหาธาตุแลก่อพระ
เขตพลวิหารขึ้นพร้อมกันทั้ง ๓ อาราม

ครั้นขอมโทศก พ.ศ. ๓๔๘๓ (จ.ศ. ๓๑๒) พระยาภูมรภิษนาง
 เลื่อนขาวก็เที่ยวไป ๗ วัน ถึงตรัง แขวงเมืองนครศรีธรรมราช พระยา
 ภูมารก็ทำพระพุทธรูปเป็นพระบรมมณฑลตรังนั้นองค์หนึ่ง แลเมื่อกลับ
 จากลังกาถึงพื้นนั้น นางเลื่อนขาวจึงสร้างอารามพระศรีสรรเพชญ์
 พุทธสิหิงค์องค์ที่ตรังอีกอารามหนึ่ง (เห็นจะเป็นครั้งพระเจ้าไชยณรงค์
 พระเจ้ากรุงสุโขทัย ให้ทูตเมืองนครศรีธรรมราชไปเชิญพระพุทธรูป
 มาแต่เมืองลังกาทวีป ในเวลาเสด็จประพาสเมืองนครศรีธรรมราชนั้น
 ราชทูตเห็นจะไปลงเรือที่เมืองตรัง พระยาภูมารภิษนางเลื่อนขาวจะไปกับ
 ราชทูตในงานเชิญพระพุทธรูปคนด้วย จึงมีศรัทธามากจึงได้สร้างวัด
 จำลองพระไว้) ครั้นสำเร็จแล้วก็เขียนจากฤกษ์วัน ๓ ๖ ค่ำ

แล้วพระยาภูมารภิษนางเลื่อนขาวก็กลับมา ตั้งแต่นั้นมา พ.ศ. ล่วง
 ไปได้ ๑๕๐๐ ปี พระยาภูมารภิษนางเลื่อนขาวก็อยู่ที่บางแก้วนั้น ต่อมา
 เรียกกันว่า “ทวด” (คือที่พระกลีปนาสำหรับคณะบ่าแก้ววัดเขียน)
 มีเขตรถถึงบ้านคอนจึงขาย

ต่อมาพระยาภูมารภิษนางก็เที่ยวไปถึงแขวงเมืองนครศรีธรรมราช
 ได้สร้างพระพุทธรูปเป็นหลายตำบล ก็ตั้งอยู่ณเมืองนครศรีธรรมราช
 แลยังพระสารีริกธาตุกับเจ้าพระยาศรีธรรมโคกราชผู้บุตรเจ้าพระยาศรี
 ธรรมโคกราชคนก่อนนั้น

จำเดิมแต่นั้นมาก็ลือชาปรากฏถึงกรุงศรีอยุธยามหานครฝ่ายเหนือ
 (คือกรุงสุโขทัยราชธานี) โปรดให้พระยาพิศณุโลกกับนางทองจันทร์

เป็นนางคนนางสนมออกมารับนางเลือกชาวทเมืองนครศรีธรรมราช เพื่อ
จะทรงเลียงเป็นมเหสี พระยากรมการเมืองกลับมายู่ที่พระเกตุบ้านเดิม ครั้น
นางเลือกชาวเข้าไปถึงกรุง พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาให้หาไต่ถามขึ้นเป็น
มเหสีหรือนางสนมพนักงานไม่ ด้วยนางนั้นมีสามีเดิมครรถิมาแต่
สามีเดิมแล้ว ครั้นถึงกำหนดนางคลอดบุตรเป็นกุมาร ครั้นกุมารนั้น
เจริญวัยขึ้นทรงขอไว้ นางเลือกชาวจึงทูลลากลับบ้านเดิม จึงไปรื้อให้
ส่งถึงบ้านพระเกตุนางก็ได้พบกับพระยากรมการเมืองอยู่กินด้วย กันณที่นั้น
สืบไป จนชราอายุประมาณ ๗๐ ปี ถึงแก่กรรมทั้ง ๒ คน ภายหลัง
บุตรนางเลือกชาวได้ออกมาเป็นคฤหบดีอยู่ที่บ้านพระเกตุเมืองพัทลุง ชาว
เมืองเรียกว่า “เจ้าฟ้าคอสลาย” (แต่ไม่ปรากฏว่าได้ออกมาโดยเหตุ
อย่างไรแลออกมาเมื่อใด)

ตั้งแต่นั้นต่อมาอารามทั้ง ๒ ตำบลก็ร้างอันตรายลงเป็นลำดับประมาณ
หลายร้อยปี

(มีเนื้อความดังนี้ ข้าพเจ้าจึงได้เขียนลงไว้ตามที่รวบรวมได้
ควรเชื่อถือข้างบนนั้น เห็นว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่มีบุคคลอยู่จริง แลนาง
เลือกชาวกับพระยากรมการเมืองเป็นผู้มีใจศรัทธาได้สร้างวัดหลายตำบล
ด้วยเป็นผู้มีกำลังที่ได้รับมรดกจากตาายเป็นนายกอง ส่วยข้างมีผู้คนนับ
ถือมาก มีเหตุผลควรเชื่อว่าเป็นจริง คือ วัดที่นางกับสามีได้สร้างไว้ยังเป็น
หลักฐานปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ เช่นวัดพระพุทธรูปสี่องค์ที่เมืองตรัง ๑ วัด
เขียนที่บางแก้วเมืองพัทลุง ๑ วัดสทิงใหญ่ที่ตำบลสทิงเมืองพัทลุง ๑

เป็นต้น แต่เรื่องนางเลื้อยขาวนั้นจะได้เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรไว้แต่
 เติมแล้วหรืออย่างไรทางสันนิษฐานไม่แน่ แต่อย่างไรก็คงได้คัด
 เขียนกันครั้งพระครูอินท โมฬิศระบำแก้วที่ไปปฏิสังขรณ์วัดสทิง แล้วก็
 เขียนข้างแก้วนั้นเป็นแน่ จึงได้มีตำนานเป็นลายลักษณ์อักษรเรื่องนาง
 เลื้อยขาวสืบมาจนทุกวันนี้

เมื่อเห็นเป็นมูลความจริงอยู่อย่างนี้ จึงได้เขียนไว้ในพง
 ษาวดารตามลำดับ ด้วยเห็นว่านางกับสามีเป็นผู้มีอภัยาศรัยควรชม
 ในทางทำประโยชน์ไว้สำหรับบ้านเมือง ตามความนิยมของสมัยนั้น
 คือสร้างวัดขึ้นเป็นที่เล่าเรียนของกุลบุตรสืบมา ประการหนึ่งเป็นเรื่อง
 ที่กล่าวถึงภูมิพนเมืองพัทลุงว่า สมัยครั้งกรุงศรีสัตนกันเมืองพัทลุง
 ได้ตั้งเป็นบ้านเป็นเมืองอยู่ที่สทิงพระแล้ว จึงเห็นว่าควรเขียนไว้ใน
 พงษาวดารระหว่างนั้นเพื่อความขาดตอน แต่ไม่ใช่เมืองร้าง คือ เมื่อ
 พ.ศ. ๑๘๒๗ (พ.ศ. ๑๘๔๖) บัชวดออกศึกในแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดี
 ครั้งกรุงศรีอยุธยาโบราณ ได้ส่งลาวเซลดยเชียงใหม่มาไว้ที่เมือง
 พัทลุง)

ตอนที่ ๒ ครั้งกรุงเก่า

ครั้นกาลล่วงมาราว พ.ศ. ๒๐๕๗ (พ.ศ. ๑๘๑๖) ล่วงแล้ว ครั้ง
 กรุงศรีอยุธยาโบราณปรากฏว่า พระยาธรรมรังษีเป็นเจ้าเมืองพัทลุง
 ตั้งอยู่ที่สทิงพระ (ในอำเภอยะกังพระแขวงจังหวัดสงขลานั้นอีก เห็น
 จะต่อเนื่องมาแต่เดิม) พระยาธรรมรังษีได้นิมนต์พระมหาอินมัทธลี

ไปเชิญพระมหาธาตุเจ้ามาแต่ลังกาทวีป มาก่อพระเจดีย์สูง ๓ เส้น
 บรรพพระมหาธาตุ แล้วสร้างวัดทำอุโบสถศาลาวิหารแลก่อกัณฑ์แพ่งล้อม
 เป็นเขตรวัดสูง ๖ ศอก ฉะเชิงเขาพิพัทสิงห์เรียกว่า “วัดหลวง”
 แล้วบอกถวายพระราชกุศลเข้าไปกรุง ไพรทเกล้า ฯ ให้มีตราพระ
 คชสีห์แลตราพระโกษาธิบดีออกมาเบิกข้าส่วยแลภูมิเลือกสวนไร่นาซาก
 ออกจากส่วยหลวง เป็นข้าไพรทคนทนายพระกัลปนาไว้สำหรับวัดหลวง
 สืบไป

ฝ่ายปละทำควนตกของทะเลสาบที่ตำบลวัดสังข์ ก็มีประชาชน
 ผู้ นางเป้าเมีย อยู่ที่นี่ เกิดบุตรด้วยกันสี่คน คนที่ ๑ ชื่อ
 เจ้าอินท์ ที่ ๒ ชื่อเจ้าเพชร ที่ ๓ ชื่อนางยตร์ ได้เป็นนางสนม (จะเป็น
 ภรรยาของเจ้าเมืองพัทลุงนั่นเอง) ที่ ๔ ชื่อนางอ่อนทอง เจ้าอินท์
 ฟ้าใหญ่ขึ้นบวชเป็นปะขาว แล้วลงเรือสำเภาเงินเที่ยวไปช้านาน หาได้
 อยู่กับบิดามารดาไม่ ครั้นอายุได้ ๖๐ ปีเรียนรูทางไสยศาสตร์แล
 อรรถธรรมแล้วจึงกลับมายังบ้านเดิม ตกแต่งปฏิสังขรณ์วัดเขียนบาง
 แก้วแล้ววัดสังข์ เจ้าอินท์จึงเอาไม้แก่นแคะฝอยแคะเป็นรูปนางเลื้อย
 ขาวขึ้นเป็นพระพุทธรูปองค์ใหญ่เป็นรูปพระงามไว้ณวัดสังข์เรียกว่า “ประ
 ทุมภาคเทวดานางเลื้อยขาว” วัดสังข์จึงเรียกว่า “วัดพระงาม” บ้าง

ในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราช เจ้าอินท์ไป
 อุปสมบทเป็นภิกษุณเมืองนครศรีธรรมราชแล้วก็เข้าไปกรุง ครั้นนั้นที่
 กรุงมีศึกมาล้อมเมืองอยู่ พระสามอินท์เข้ารับอาสาขอฆ่าตัวหนึ่งกับ

คน ๕๐๐ บวชเป็นพระออกทำเวทมนต์ให้ข้าศึกงวยงมีความกลัว
 กลับไป (เห็นจะเป็นศึกพระเจ้าหงษา (ลิ้นคำ) หรือที่เรียกว่า
 “พระเจ้าชนะสิบทิศ” ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราช
 ครั้งแรก เมื่อเชิญเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติพระเจ้าหงษามาทรงประชิด
 กำแพงอยู่ ๓ วัน เห็นไทยปรองคองกันคืออยู่ก็เลิกทัพกลับไป) พระ
 สามีนั่นมีความชอบ จึงเฝ้ากระบวนวัดแลพระพุทธรูปที่ใดเลิกพระ
 ศาสนา (คือปฏิสังขรณ์) วัดเขียนบางแก้วแล้ววัดทั้ง นั้น ถวายขอ
 พระราชทานเบิกญาติโยมสมัครพรรคพวกให้ ขึ้นกับวัดทั้ง ๒ นั้น จึงทรง
 พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ๑ ตั้งให้พระสามีนั่นเป็นที่พระครูอินทโมฬีศรีนัน
 ทราชคฤห์ตันตัพพามันคีร์ราชปัญญาปรมาจารย์ยานุชิต พิพิรัตนราชวร
 วงษ์พงษ์ภักคคีร์สาถกบุตร อุปะธิษเถร คณะบำเพ็ญหัวเมืองพัทลุง
 โปรดให้มัตราพระบรมราชโองการเบิกญาติโยมแลไรร่นาส่วยสาอากรชาว
 กุฎีศัลยานทานพระกัลยาให้ข้าศออกจกส่วยหลวง พระราชทานแก่
 พระครูอินทโมฬี ๑ แลห้ามเจ้าเมืองปลัดเมืองกรมการเมือง ลูกขุน
 มุลนายโตยตราพระราชกฤษฎีกาอุทิศไว้ให้เป็นข้าพระทั้ง ๒ อากรม ให้
 คายาบบิคารมารดาพระครูอินทโมฬี ๑ เป็นนายประเพณีแลตำรัสเหนือ
 เกล็ด ๑ แก่พระยาศรีวิสุทธิปรีชาธิราชมหาเสนาบดีศรีสาถกษณ์ กรม
 พระกลาโหมให้เบิกจากพระคลังหลวงเป็นสำเภา ๓ ลำ บรรทุกอิฐปูน
 รัททองมอบให้แก่พระครูอินทโมฬี ๑ กับโปรดให้เบิกวัดทั้งแขวงเมือง
 นครศรีธรรมราชแลเมืองพัทลุง ๒๔๘ วัด มาขึ้นแก่วัดเขียนบางแก้ว

แล่วักสทั้ง คือ วัดคหาสวรรค์ ๑ ขารามพิบูล ๑ วัดสทั้งมหาธาตุเจดีย์
ใหญ่ ๑ วัดพระเจดีย์งาม ๑ วัดชะแม ๑ วัดกลาง ๑ วัดพระเจือก ๑
วัดโรงน้อย ๑ วัดโรงใหญ่ ๑ วัดพระตาล ๑ วัดเหียงพง ๑ วัดพระครู
ไชยพัท ๑ วัดคำเสา ๑ วัดสนามไชย ๑ วัดโตนดหลาย ๑ วัดพัง
ยาง ๑ วัดชะแล้ ๑ วัดแจะ ๑ วัดพระนอนปากบางแก้ว ๑ วัดพยา ๑
วัดแหลม ๑ วัดพระพทลสิหิงค์ที่ตรัง ๑ วัดพระงามที่ตรัง ๑ เป็นต้น
ทั้งนั้นขึ้นแก่วัดสทั้งวัดเขียนบางแก้วแลหม่หัวสิบหัวงานตามท้องพระตำรา
นี้ ก็ให้ขึ้นกับวัดทั้ง ๒ นั้นทั้งสิ้น วัดสทั้งนั้นมีเลณทุยาต คือ อาณา
เขตรแต่ลำน้ำบางแก้วแล่นไปท่าแม่นางสี่พรหม ๆ แล่นไปหลาวหลุก ๆ
แล่นไปท่านกูดง ๆ แล่นไปควนช้าง ๆ แล่นไปหลักชุมแสง ๆ แล่นไป
หลักมะม่วงเจ้านาโหนด ๆ แล่นไปควนยานฝ่ายอุดร ๆ แล่นไปควนกระทุ ๆ
แล่นไปกำมะไสย ตั้งแต่คลองกำมะไสยแล่นไปแม่น้ำวัดฝ่ายอุดรควน
ยาน ๆ แล่นไปเปรวชะเมา (บ้ำชำชะเมา) เปรวชะเมาแล่นไปปากแ
คันทะเลสาปเป็นแดน

วัดเขียนบางแก้วมีเลณทุยาต ตั้งแต่แม่น้ำบางแก้วแล่นไปตาม
แพรกแม่น้ำท่าช้าง ๆ แล่นไปปลายคลองโพศตมา ๆ แล่นไปท่าพัน
รีว ๆ แล่นไปหาดเลน ๆ แล่นไปกระหวะ ๆ แล่นไปพยาเทย ๆ แล่นไป
แก่งตาเลียบ ๆ แล่นไปลำน้ำพระเกิดลงไปจดชายทะเลสาปเป็นแดน

แล่วพระครูอินทโมฬี ๆ กลับออกมาอยู่วัดสทั้ง มีที่พระกลัปนา
๒๔ หัวงาน วัดเขียนพระมหาสิริราชเป็นเจ้าอธิการตามเดิม มีที่
พระกลัปนา ๑๔ หัวงาน แล่วเข้าไปรศคนทานพระกลัปนา ไปรศพระ

ราชทานทักษาออกจากราชการหลวง ให้เป็นข้าพระโสมสงค์สำหรับ
 ตกแต่งวัดทั้งสี่ แม่เกิดอุกคึกเว้นแต่ความฆ่ากันตาย นอกจากนั้น
 นายประเพณีแลพวกหัวสียหัวงาน (คือนายของหมวด ๑ ๆ ซึ่งขึ้นกับ
 นายประเพณีหัวหน้าของวัด) ชำระว่ากล่าวเก็บรักษาได้ ครั้นนั้นเจ้าเมือง
 พัทลุง (เห็นจะเป็นพระยาธรรมรังคัล) ก็มาสร้างพระพุทธรูปเรียงไว้
 ๗ องค์ณะวัดเขียน (จะเป็นพระที่เรียกกันว่า “พระกลา” เป็นพระสมาธิ
 องค์ใหญ่อยู่กลางแจ้งก่อด้วยแลงเรียงไว้ห่าง ๆ กันราว ๑๐ หรือ ๑๕ วา
 บ้าง มีต้นไม้ใหญ่อกแซกขึ้นที่ฐาน เคียงวันพังทลายลงมากองอยู่ที่
 ฐานดินซึ่งพูนเป็นโคกรับฐานปูนไว้นั้น ยังเป็นรูปพระเคียรอยู่ข้างท่อน
 พระกรข้าง ขนาดท่อนพระกรโดยกลมประมาณ ๓ คืบ พระเคียรยาว
 แต่พระนลาทริมพระเกษลงมาปลายพระหัตถประมาณ ๑ ศอกคืบ ฝ่า
 พระบาทใหญ่โดยกว้าง ๑๕ นิ้วครึ่ง (ที่สถาปนาเสียก็มี)

ฝ่ายที่เมืองพัทลุง (จะทั้งพระ) แผลดงศักริมย์เห็นว่าที่บนภูเขา
 พิพัทสิงห์มีรอยพระพุทธรูปอยู่ (ได้พิเคราะห์ดูแล้วเห็นจะเป็นธรรมคา
 ศิลาเนื้อเอง) จึงขอต่อพระนาโถยมุข (เห็นจะเป็นเจ้าอธิการวัดหลวง)
 ทำพระวิหารแลก่อรูปพระโคธบนภูเขาพิพัทสิงห์ จึงเรียกว่า “เขา
 พระโค” แต่ขึ้นมา (ที่เรียกว่าพระโคนี้จะป่องไว้ก่อนขึ้นไว้พัง
 ไม่ได้เรื่องราวเลย เห็นจะเป็นพระโค ซึ่งเป็นเทพาหนะของพระอิศวร
 กว้างเป็นทนต์ถิของไทยแต่โบราณจึงก่อรูปไว้บูชา ครั้นกาลนานมา

ก็กลายเป็นพระโค คือจะมีเขม่าหรือเส้นอะไรของกระตาคเพลาแต้ม
เป็นจุด ๆ อยู่หลังโค แลเข้าใจว่าเป็นสระอะจึงอ่านโคเป็นโค เช่น
คำค้อย ของชาวเมืองสงขลาเดิมนั้น เดิมจะได้เห็นหนังสือกรุงเทพ ฯ
ซึ่งเป็นหนังสือหัวทกลาย ๆ ซึ่งเขียนว่า “ท้วย” นั้นเอง ผู้อ่านไม่เข้าใจ
คำกรุงเทพ ฯ ทั้งคู่หนังสือหัวทกลายไม่แน่ว่า “ท้วย” เป็น “ค้อย”
ไป แต่สำเนียงบ้านนอกเรียกอักษรไม่ชัดเรียก ค้อย เป็น ช้อย เช่น
คำว่า “คำชาย” บ้านนอกเรียกเป็น “คำค้าย” แลคำค้อยนั้นที่
ประโยคกับคำหน้าก็ตรงกับคำ ท้วย ทุกคำ เช่นคำว่า กินค้อย ไปค้อย
มาค้อย ดังนี้ ก็เป็นคำตรงกับคำท้วยทั้งสิ้น เหตุถึงกล่าวนี้ คำพระโค
จึงกลายเป็นพระโคมาจนทุกวันนี้)

ต่อมาพระเจ้าขอต่อพระนาโละมยุ มาตั้งอยู่ที่บนเขาพระโค
กระทำขารอยพระพุทธรูปที่นั่นเป็นชานาน (เห็นจะมาขออาศรัย
กระทำสิ่งงมงายอยู่บนภูเขานั้น)

ครั้นกาลล่วงมา พระสามีรามซึ่งไปเรียนหนังสือฝ่ายปริยัติธรรม
ละกรุงเป็นผู้ชำนาญ ไปได้แปลธรรมชนะพราหมณ์ชาวสิงห์ ใต้ความ
ชอบทรงโปรดปรานมาก ครั้นกลับออกมาจึงคิดอ่านท้วยพระครูสถิตธรรม
วังษ์พุทธยวมาจารย์ (พระครูสถิตธรรมวังษ์จะเป็นเจ้าอธิการวัดหลวง
ต่อจากพระนาโละมยุ แลจะเป็นเจ้าคณะผู้ใหญ่ท้วย) พระครูสถิตธรรม
วังษ์ยินยอมด้วย พระสามีรามจึงเข้าไปกรุงขอพระราชทานเบิกญาติโยม
ออกจากส่วยหลวง แล้วโปรดพระราชทานทันาแลกลบนาแลคันตาล
ญาติโยมออกจากส่วยหลวง ๙ ห้างาน เป็นข้าโปรดคนทานพระกลบนา

ขึ้นวัดพระโคะ ไปรคให้ม้เลณชยาตทิกเห็นอถังเขาพังไกรแลควรวลิก
 ทิศไต้จักเขาเขี้ยวแลเขาแดง ทิศทวันออกจกทะเลเค็ม ทิศทวันตก
 จกทะเลสาป แล้วไปรคตั้งให้พระสามี่รามเป้นพระราชมนุ ครันกลับ
 ออกมาจึงก่อพระเจดีย์บรรจุพระศัรวีตันมหาธาตุสูงเสئن ๕ วา ทำด้วย
 ะลังทองแดง (เข้าใจว่าระหุ่มทองแดงที่ขอก) มีระเบียงรอบพระเจดีย์
 ทำศาลาวิหารอุโยสถขึ้นบนเขาพระโคะ เรียกว่า “วัดพระโคะ” แล
 อาณาเขตรเหล่านั้นเรียกว่า “ที่พระโคะ” แต่่นนั้นมา

แลครั้งนั้นไปรคเกล้า ๆ ให้ออกเมืองราชแสนมาเป็นเจ้าเมือง
 พัทลุง ไปรคให้บรรทุกอุฐมาช่วยทำพระศัรวีตันมหาธาตุเจดีย์ด้วย
 พระราชมนุก็ได้เป้นเจ้าอธิการวัดพระโคะต่อมา (มีคำเล่าลือว่า ท่าน
 พระโคะผู้ม้บุญแลม้อิณิหารต่าง ๆ ชาวเมืองแฉวนั้นเรียกว่า “ท่าน
 เจ้าพระโคะผู้ม้บุญ” นับถึกันว่าเป็นเทพารักษ์ศักดิ์สิทธิ์มาจนทุกวันนี้
 แลที่เรียกว่ารอบพระบาทนั้นถึกลายเป้นรอยเท้าท่านพระโคะไป) ต่อมา
 พระราชมนุ พระครูสังฆธรรมรังษี พระมหาเถรพุทธรักขิต พระครู
 บุตรเทพ แลหม่นเทพบาล สร้างวัดในถ้ำคูหาสวรรค์ ในที่ร่ายของพ่อ
 ขุนศรีชนะพยาย่านปลัดเมืองพัทลุง ทำพระพุทธรูป ๒๐ องค์ แลก่อ
 มาลิกเจดีย์ ๗ องค์ แล้วถวายพระราชกุศลเข้าไปกรุง ไปรคให้ม้
 พระตำราตราโกษาธิบคียกญาติโยมแลภูมิสัตวไธนาอันมีในที่นั้น ๑๒ หัว
 งานขาดออกจากส่วยหลวง เช่นคิลยานทานพระกัลปนาสำหรับวัดคูหา
 สวรรค์สืบไป

ต่อมาออกพระสุรัสวธาออกมาเป็นเจ้าเมืองพัทลุง นิมนต์พระ
มหาเถรผู้มีอายุ (ไม่ปรากฏนาม) ให้ก่อพระมหาธาตุเจดีย์สูงเส้น ๑ วา
แลพระวิหารพระธรรมศาลา พระพุทธรูปพระโมคคัลลาน์พระสารีบุตร
ฝ่ายซ้ายฝ่ายขวาไว้ในกลางเมืองพัทลุง (จะเป็นวัดทั้งพระเป็นวัดเก่า
สืบต่อมาจนทุกวันนี้) แล้วเอาระบวชที่ได้สร้างวัดนั้นเข้าไปกรุงถวายเป็น
พระราชกุศล จึงมีพระราชศรัทธาโปรดให้มีพระตำราตราโกษาธิบดี
ยกญาติโยมที่ภูมิลำเนาใดในดินแดนที่ตนศาลในถิ่นนั้นชาวออกจากส่วย หลวง
เป็นข้าโปรดคนทนายพระกลไยสำหรับพระอารามนั้นสืบไป

ต่อมาออกหลวงเขาวราชมาเป็นเจ้าเมืองพัทลุง ครั้นนั้นอาจะ
อารุมารบเลี้ยเมืองแก่อาจะอารู ๆ กวาคกรวิไป (จะเป็นสลัก ก้วย
มีคำเล่าลือว่า สลักมาที่เมืองใต้แล้วกวาคกรวิคิดท่านพระโคตรผู้มีบุญ
ไปก้วย ท่านพระโคตรจึงทำอิเหนาต่าง ๆ จนพวกสลักมีความเกรงกลัว
พาตัวท่านกลับมาส่งไว้ณะที่เดิม) ทราบความถึงกรุงโปรดเกล้า ฯ ให้
แต่งศรีราชาขัณฑ์ญาดือทอ้งตราออกมาเอาตัวเจ้าเมืองกรมการ ออก
หลวงเขาวราชเจ้าเมืองเกรงกลัวพระราชอาญาจึงกินยาตายเสีย ใต้แต่
ขุนศรีชนาปลัดกับครอบครัวจำทรวนเข้าไปกรุง ให้หลวงพระราชอาญา
จำทรวนชิงไว้

ครั้งนั้นข้างต้นทกน้ำมันออกจากโรง หมอความเขาไม่ได้
หมื่นอินทรพงษายตรชนศรีชนาจับข้างนั้นได้เอาเข้าโรง หมื่นอินทรพงษา
ยตรชนศรีชนามีข้าเห็นแก่ราชการ โปรดเกล้า ฯ พระราชทานไทย
ชนศรีชนาออกจากทัง แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นปลัดเมืองตามเดิม

ให้หมื่นอินทรพงษาบุตรขุนศรีขนาเป็นขุนคช ราชหวัพันช่วยกลับออกมา
อยู่เมืองพัทลุงต่อไป แล้วไปรตเกล้า ฯ ให้ออกเมืองภักดีกรเทพ
ออกมาเป็นเจ้าเมืองพัทลุง กลับกล่อมไพร่ส่วยที่สัดพลัดอยู่นั้น ให้
กลับเข้ามาอยู่ตามภูมิลำเนา ครั้นนั้นไปรตเกล้า ฯ ให้ออกขุนทรเนตร
ณเทพ (ขุนอรณทรเทพ) แลจำพันนายณราช (พันภาณราช)
เชิญท้องตราออกมากังกองเรือกส่วยณะเมืองนครศรีธรรมราช แลเรือก
ส่วยเมืองพัทลุงด้วย

ต่อมาออกเมืองคำไ้เป็นเจ้าเมืองพัทลุง ครั้นนั้นมีคักอชังคังคัง
(บางแห่งเรียก “อชังคัง” หรือสลัก) มาตี เลี้ยเมืองแก่ข้าศึก
ออกเมืองคำไ้หนีรอกไปไ้ ข้าศึกกวาดไ้แต่ครอยครวักรมการแล
สมณะชีพรามณราชภูรข้าพระโยมสงฆ์ไ้ไปแก่ อชังคังคัง เป็นอันมาก
แลเผาภูวิหารบ้านเรือนราชภูรเลี้ยสิ้น ครั้นนั้นเจ้าเมืองหาเป็นโทษไม่
ด้วยศึกเลี้ยอกำลัง ไปรตเกล้า ฯ ให้เป็นเจ้าเมืองตั้งก่อนให้กลับ
กล่อมส่วยสมุราชภูรที่กระจักพลัดพรายอยู่นั้น เข้ามาอยู่ตามภูมิลำเนา
จักการรักษายบ้านเมืองต่อไป (ครั้นนั้นข้าศึกกวาดครอยครวัไปมาก เห็น
จะเอาตัวพระราชมนั (ท่านพระโคะ) ไปด้วย ด้วยมีตำนานหรือประวัติ
ของพระราชมนั (ท่านพระโคะ) กล่าวว่าท่านหาไ้ตายอย่างคนธรรมดา
ไม่ อยู่ ๆ ก็หายสูญไปโดยอิทธิฤทธิ์ แลต่อไปก็ไ้กล่าวถึงท่านผู้นั้น
ในที่แห่งใดแห่งหนึ่งเลย จึงเห็นว่าจะสูญไปด้วยข้าศึกสลักครั้น
นั้นเอง

ครั้งนี้ให้เรียกส่วยแต่เมืองนครศรีธรรมราช เมืองพัทลุงหา
เรียกไม่ (เห็นจะเป็นเพราะถูกสลักमारบับขึ้นมาก)

ต่อมาออกขุนเทพคำรวเป็นเจ้าเมืองพัทลุง (ประมาณราวแผ่นดิน
สมเด็จพระเอกาทศราช) ครั้นมีผู้ศรัทธาสร้างพระเจดีย์วิหารหลายวัด
หลายตำบล คือ—

๑. พระมหาเทพ ทำพระวิหารแลเจดีย์ตำบลวัดแระ (บางแห่ง
เรียกหัวแระ)

๒. พระครูธรรมรังษี ลุ่ม ทำพระวิหารตำบลวัดเบิก (อยู่ที่
อำเภอชะงู พระ จังหวัดสงขลา)

๓. พระครูพิไชย ทำพระวิหารตำบลวัดชะแม (อยู่ที่อำเภอ
ชะงู พระ จังหวัดสงขลา)

๔. พระมหาเถรพรหม ทำพระวิหารตำบลวัดนามีไชย (หรือสนาม
มีไชย อยู่ที่อำเภอชะงู พระ จังหวัดสงขลา)

๕. พระมหาเถรคันเทพ ทำพระวิหารตำบลตำเสา (หรือเสา)
อ่านเป็นสี่เสา (นับว่าเป็นวัดกระดังงา อยู่ในอำเภอชะงู พระ จังหวัด
สงขลา)

๖. พระครูสุวรรณคีรี ทำพระวิหารในวัดชะแล้ (อยู่ที่อำเภอชะงู พระ
จังหวัดสงขลา)

๗. พระมหาเถรพรหม ทำพระวิหารตำบลวัดข่อยโค

๘. พระมหาเถรโสภณ พระมหาเถรพญ์ ทำพระวิหารวัดโรง
(อยู่ในอำเภอชะงู พระ จังหวัดสงขลา)

๘. พระมหาเถรเทพ ทำพระวิหารวัดพระเจดีย์งาม (อยู่ที่อำเภอ
จันทบุรี จังหวัดสงขลา)

๑๐. พระครูธรรมเทวากรวรมณีสถิตวิมลมาธิปัตย์ หัวเมืองพัทลุง
ณะเขารบพรตพระโคธะ แลปลัดวันยธรรพ พร้อมด้วยพระครูมงคลราชกิจ
ศีลวิมลธรรมเถียร หัวเมืองนครศรีธรรมราช เข้าไปทรงร้องต่อสมเด็จพระ
พระสังฆราชยาธิปัตย์ ศิริสังฆปริณายก ๆ จึงทำฎีกาให้ออกพระศรีภูริปัญญา
ธิราชเสนาบดีศรีสาลักษณ์นำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอบิณฑบาต
โยมแลคัลลยานทานพระกัลปนา ตามที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณเจ้าทรง
อุทิศไว้แต่ก่อน (ที่เรียกว่าพระอริยวงศาคตญาณ คือ สมเด็จพระเทโวรราชา
พระอริยวงศาคตญาณของสมเด็จพระเอกาทศราช) จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้ตราพระตำราพระราชอุทิศไว้แก่พระตำราของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณเจ้า
ทรงอุทิศไว้แต่ก่อน วัดเหล่านี้อยู่ฝ่ายปละท่าวันออก

แต่ฝ่ายปละท่าวันตกในที่ราชของพ่อขุนศรีชนาพยาย้าน (ปลัด
เมือง) ในคำขลุ่หาสุวรรณคั่น (ที่เรียกว่าปละท่าวันออกวันตก
หมายความว่าเอาฝั่งทะเลสาบเมืองพัทลุง) พระมหาเถรสุนทรธรรม พระ
มหาเถรอิน พระมหาเถรพรหม เข้าไปกรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยา
ทำฎีกาให้ออกพระศรีภูริปัญญาธิราชเสนาบดีศรีสาลักษณ์ นำกราบ
บังคมทูลพระกรุณา ขอบพระราชนิพนธ์โยมแลสมัคพรคพวก
ออกจากส่วยหลวง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้มี
ท้องตราพระโกษาธิบดี เบิกโยมสำหรับวัดสุวรรณคั่นไว้ตามเดิม
ชั่วพระจันทร์พระอาทิตย์

ครั้งนั้นพระมหาอิน ทำพระวิหารในตำบลวัดป่าชนวัดหนึ่ง เมื่อ
 เสียเมืองแก่ข้าศึกของตะนะแล้ว ขุนเสนาปลัดเมืองได้สร้างวัดสทัง
 น้อยขึ้นที่ชายทะเลสาปวัดหนึ่ง มีเจ้าพระแลภูมิสัตวไธนา ๓๓ หวังงาน
 พระมหาเถรเทพปัญญาเป็นเจ้าอธิการ วัดสทังนางเลื้อยชาวจึงเรียกว่า
 “วัดสทังใหญ่” บ้าง “วัดพระงาม” บ้าง “วัดพระงามสทังใหญ่” บ้าง
 เป็น ๓ ชื่อ

ต่อมาตาคุมระหุ่ม เป็นแขกนับถือศาสนาอิสลามมาแต่เมือง
 สาลย์มาขอพระราชทานไปรุดเกล้า ๆ ให้เป็นเจ้าเมืองพัทลุง ได้ย้าย
 เมืองไปตั้งที่หัวเขาแดงปากน้ำ (เข้าใจว่าคงจะมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่
 บริเวณนี้มาก่อนนานแล้ว ภายหลังจึงได้เป็นเจ้าเมืองพัทลุง) เมื่อ
 ถึงอนิจกรรมแล้ว ฝังศพไว้ที่หัวเขาแดงปากน้ำเมืองพัทลุง (ซึ่งเป็น
 เมืองสงขลาเดิมนั้น) ด้วยเป็นที่เหมาะแก่ความถาวรต่อไปภายหน้า
 เพื่อมิให้ศพนั้นสูญไป ศพจึงยังมีปรากฏเป็นเทพารักษ์อยู่จนทุกวันนี้)
 ตาคุมระหุ่มนี้ได้เป็นต้นวงศ์ของสกุล ณพัทลุงเดิมนั้น และมีน้องชาย
 คนหนึ่งชื่อมระโหม มาตั้งอยู่ที่ตำบลชรัท ศพฝังไว้ยังปรากฏเป็น
 เทพารักษ์อยู่ที่ตำบลชรัท แขวงเมืองพัทลุงจนทุกวันนี้

ต่อมาเพริชชี ฝัว เพริมุย เมีย คายายนายใหญ่กับหมื่นจันท
 ปากนางทรง หมื่นอินทวาทรงศักดิ์ หมื่นจำเริญหัวปากพวกพ้องเข้าไป
 ขอ พระราชทานไปรุดให้เพริชชีเป็นเจ้าเมืองพัทลุง ได้ย้ายเมืองมาตั้ง
 ที่เขาไชยบุรี (เขาเมือง) ฝ่ายปละทำควนตกทะเลสาปคือฝั่งเมือง

พัทลุงเคียนวัน (ด้วยเพ็ชร์เป็นชาวบ้านนางทรงผ่องวันตกใกล้กับเขา
ไชยบุรี อีกประการหนึ่งเป็นที่มั่นคงแก่การป้องกันข้าศึก แลพ้นจาก
พวกสลักमारบกวณด้วย เมืองที่ตั้งอยู่ปะทะทำควันออกนั้นอยู่ใกล้ทะเล
เค็ม สลักमारบกวณได้ย่อย ๆ ทั้งเสียเมืองแก่สลักด้วย จึงได้
ย้ายเมืองมาตั้งที่เขาไชยบุรี แต่จะตั้งอยู่ไม่นานเท่าใด ต่อมาภายหลัง
เมื่อผลัดเปลี่ยนเจ้าเมืองจะได้ย้ายไปตั้งเสียที่อื่นบ้าง แลที่ควรเร่งทำบล
ควนมะพร้าวเคียนวัน ใต้ตั้งเมืองครั้งหนึ่งเป็นแน่ ด้วยมีคำเล่าขาน
สืบกันมาว่าที่ควนแร่นั้นเป็นที่ตั้งเมืองเก่าครั้งหนึ่งแล้ว ทั้งมีคูเมืองแล
มีอิฐก่อเป็นทำนบกั้นกำแพงอยู่ริมคูเมืองปรากฏอยู่ทุกวันนี้)

ต่อมาโปรดเกล้า ฯ ให้ขุนหลวงศรีสาครเป็นเจ้าเมืองพัทลุง
ให้ขุนเทพสงครามเป็นปลัด

ต่อมาพระยาจักรีผู้เป็นออกยานครศรีธรรมราชแลเป็นเจ้าเมืองไชยา
มาเป็นเจ้าเมืองพัทลุง (จะเป็นลูกหลานหรือวงศ์ญาติเจ้าเมืองนคร ฯ
แต่คงเป็นเจ้าเมืองไชยาย้ายมาเป็นเจ้าเมืองพัทลุง)

ต่อมาโปรดเกล้า ฯ ให้ออกหลวงเพ็ชรกำแหงออกมาเป็นเจ้าเมือง
พัทลุง ครั้นนั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๒๔๒ (จุลศักราชตรงกับแผ่นดินพระเจ้าเสือ)
พระครูอินทรเมหาพิศิษฎาณสาครบรรณนทราชฯ ฟามันศรีอธิษฐานเถร คณะ
ย้ายแก้วเมืองพัทลุง ใต้เลิกพระศาสนา คือปฏิสังขรณ์วัดเขียนบางแก้ว
แล้วเข้าไปร้องขอต่อสมเด็จพระพนรัตน์ราชกระวีศรีสังฆราช สงฆ

ปรีณายกคิปีฏุกปรมัตถาทิลกโลกาจารย์อริยักคัยมหรณพ ปรีชามหา
 สามีรุจิตรบพิตร สถิตย์ในวรรณารามพระสังฆราชบำแก่วัดเจ้าพระยา
 ไทยอารามหลวง ณ กรุงทวารวดี (กรุงเก่า) สมเด็จพระพนรัตน์
 จึงให้พระนิโครธเถรอธิการวัดบูรพารามนำถวายพระพร ขอเบิกญาติ
 โยมแลส่วยสาอากรคิลยานทานพระกัลปนาสำหรับวัดเขียนวัดสังคัง
 ก่อน จึงไปรคเกล้าฯ ให้ตราพระตำราพระราชอุทิศไว้ ฤ็พระตำรา
 มหากฤษฎีรับเข้าแต่ก่อนทรงพระราชอุทิศไว้

ต่อมาไปรคเกล้าฯ ให้ออกหลวงไชยราชราชสงครามมาครอง
 เมืองพัทลุง แล้วไปรคเกล้าฯ ให้ไปรั้งเมืองนครศรีธรรมราช

ไปรคเกล้าฯ ให้พระยาแก้วโกรพพิไชยเชษฐาวิชฌราชกิจพิพิธภักดี
 อภัยพิริยพาหะ เป็นออกญาพัทลุงต่อไป

ครั้นมะเสงสัมฤทธิ์ศึก พ.ศ. ๒๒๙๓ (จ.ศ. ๑๓๓๐) ในแผ่นดิน
 สมเด็จพระบรมราชาธิราช (พระบรมโกศ) ไปรคเกล้าฯ ให้พระยา
 ราชบงส์ (ตะตา) บุตรของลูกชายตาตุมะระหุ่ม เจ้าเมืองคนเก่า
 ซึ่งเข้าไปรับราชการอยู่ณกรุงนั้น ออกมาเป็นผู้สำเร็จราชการเมือง
 พัทลุง เป็นเมืองท่านองประเทศราชได้ถวายต้นไม้ทองเงินทุกปี (เห็น
 จะเป็นเมืองประเทศราชมาแต่โบราณ) มีเมืองจัตวา ๔ เมืองเป็นเมือง
 ขึ้น คือ เมืองปะเหลียน ๑ เมืองจะนะ ๑ เมืองเทพา ๑ เมืองสงขลา ๑
 (เมืองสงขลาเดิมเป็นท่านปากน้ำเมืองพัทลุงได้ยกขึ้นเป็นเมืองจัตวา
 ภายหลังเป็นท่าเลที่ค้าขายบริวารณผู้คนชุกชุม) แลคงขึ้นอยู่กับเมืองพัทลุง
 ต่อไป แต่จะได้ยกขึ้นเป็นเมืองเมื่อใดไม่ปรากฏ พระยาราชบงส์

(ตะตา) เป็นเชื้อแซกกันยลอิสลามได้ตั้งอยู่ที่เขาไชยบุรี (เขาเมือง)
 ครั้งนั้นได้ก่อสร้างซ่อมกำแพงเชื่อมกับภูเขาล้อมเมืองไว้ มีขนยาเตรียม
 ๒ กระบอกประจำเมือง (แต่จะได้อำนาจไหนหรือสร้างขึ้นไม่ปรากฏ)
 พระยาราชยังสันว่าราชการอยู่ ๑๕ ปีถึงอนิจกรรม

แล้วพระภักดีเสนาบดีทูลถวายพระยาราชยังสัน (ตะตา) ใ้เป็นผู้
 ว่าราชการเมืองต่อมา ๕ ปีถึงแก่กรรม

รวมเมืองตั้งอยู่ที่เขาไชยบุรี (เขาเมือง) ครึ่ง ๒๐ ปี

ครั้น พ.ศ. ๒๓๓๐ (จ.ศ. ๑๑๒๙) กรุงเสียแก่พม่าข้าศึก

ตอนที่ ๓ ครึ่งกรุงธนบุรี

ครั้งนั้นพระราชอาณาจักรก็เป็นเวลาจดต่างคนก็ตั้งตัวขึ้นเป็นเจ้าเอก
 ราช ฝ่ายเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชก็ถึงอนิจกรรม พระปลัดจึงตั้งตัวขึ้น
 เป็นเจ้านครศรีธรรมราช ให้หลานชายมาเป็นผู้ว่าราชการเมืองพัทลุง
 ตั้งเมืองที่ท่าเสม็ด นัยหนึ่งเรียกว่าตำบลปราน กบให้กรมการไปเป็น
 หลวงสงขลา รักษาปากน้ำเมืองพัทลุงด้วย ผู้ว่าราชการเมืองพัทลุง
 ว่าราชการอยู่ ๒ ปีถึงแก่กรรม

แล้วเจ้านครให้พระยาพิมลขันธุ์ผู้ท้าวเทพสตรีเมืองกลางมาเป็นผู้
 ว่าราชการเมืองพัทลุง (แต่เวลานั้นแตกร้างกันกับท้าวเทพสตรีแลท้าว
 เทพสตรียังไม่มาชอ ท้ายพม่ายังไม่มาตีเมืองกลาง) พระยาพิมลขันธุ์
 ตั้งเมืองที่ตำบลควนมะพร้าว ภายหลังเรียกบ้านนั้นว่า “บ้านพระยาขันธุ์”
 อยู่ในตำบลพระยาขันธุ์เดี๋ยวนี้) ว่าราชการอยู่ ๒ ปี

ครั้น พ. ศ. ๒๓๑๑ (จ. ศ. ๑๑๓๐) บัชวท พระเจ้าตากเสด็จขึ้น
 ปรายภาวิเศก เป็นพระเจ้าแผ่นดินในกรุงธนบุรีแล้ว ถึงชลเชกศก
 พ. ศ. ๒๓๑๒ (จ. ศ. ๑๑๓๑) เสด็จมาตั้งเมืองนครศรีธรรมราชไว้ พระยา
 พิมลขันธมีความกลัวหนีไปเมืองแขกกับด้วยเจ้านคร ฯ ครั้นพระเจ้าตาก
 ได้กว้านเจ้านครมาจากเมืองแขกปัตตานีแล้ว ก็เสด็จกลับกรุงธนบุรี ส่วน
 เมืองนคร ฯ แลเมืองพัทลุงนั้น โปรดให้พระเจ้าหลานเธอเจ้านราสีริวงษ์
 อยู่ครองเมืองนครศรีธรรมราช โปรดให้นายจันมหาดเล็กมาว่าราชการ
 เมืองพัทลุง ตั้งเมืองที่บ้านม่วงตำบลพญาขันธเดิยวัน นายจันมหาดเล็ก
 ว่าราชการอยู่ ๓ ปีถอยออกจากราชการ (ครั้นนั้นเมืองพัทลุงสงขลา
 คงจะขึ้นเจ้านราสีริวงษ์ ผู้ครองเมืองนคร ฯ แต่ไม่ปรากฏในหลักถาน
 ไต่ ๆ)

พ. ศ. ๒๓๑๕ (จ. ศ. ๑๑๓๔) โปรดเกล้า ฯ ตั้งนายขุนบุตรพระยา
 ราชบังสน์ (ตะตา) เป็นพระยาแก้วเการพพิไชย ฯ ผู้สำเร็จราชการ
 เมืองพัทลุง ได้เปลี่ยนวิชัยสงครามนัถพระพทธสาสนาตั้ง ๆ มาถึงบุตร
 หลานทกวันนั ไต่ตั้งเมืองที่บ้านลำปำตำบลโคกลอง (ชาวเมืองเรียกกัน
 ว่า “พระยาพัทลุงคางเหล็ก”) ไต่ท่านแสนบุตรท่านเศรษฐีได้ม
 บ้านโตระเมืองพัทลุงเป็นคนหญิง ซึ่งเป็นบิดามารดาคุณจอมมารดา
 กลัน ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๑ กรมหมื่นไกรสรวิชิต)

อนึ่งพระยาพัทลุง (ขุน) ซึ่งมีนามปรากฏว่าพระยาพัทลุงคางเหล็ก
 นมีย ๒ นัย ๆ หนึ่งว่า เมื่อครั้งคุมทัพเรือโดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัว กรมพระราชวังบวรวิไชยสิทธิ์ที่ ๓ กรุงเทพ ฯ ไปตีเมืองแขก

ปัตตานี พวกกองทัพคนน้ำท่านจึงเอาเท้าแช่ลงในทะเลกับบรรดาคนน้ำเค็ม
นั้นจิต พวกพลได้ดวงคักไว้รับประทานรอกพันความกัณการไป ภายหลัง
พระยานคร ๑ พ้องว่าท่าน้ำเค็มให้จิตได้จะเป็นขยถ จึงไปรตเกล้า ๑
ให้มีพระกระตุ้ตาม ท่านแก้วว่าพวกพลคนน้ำได้ความลำบากกัณการนัก
จึงเสียดเอาพระบารมีพระเจ้าอยู่หัว น้ำในทะเลจึงบรรดาลจิตได้ พวก
พลได้รับประทานเป็นกำลังรับราชการต่อไป หาใช้ด้วยอำนาจาวิชา
ของท่านเองไม่ เป็นคำที่แก้ถูกกลับได้ความชอบ

อีกนัยหนึ่งว่า เมื่อครั้งพระเจ้าตากเสียพระสติ รับสั่งถามข้าราชการ
การว่า ใครจะตามเสด็จขึ้นสวรรค์ได้บ้าง ต่างคนก็นิ่งอยู่ พระยา
พิทลุง (ขุน) จึงทูลว่า เป็นอันเหลือณิสัยผู้หาบุญมิได้จะตามเสด็จขึ้น
สวรรค์ในเวลายังมีชีวิตอยู่ ข้าพระพุทธเจ้าจะคอยตามเสด็จเมื่อหา
ชีวิตไม่แล้ว พระเจ้าตากไปรตว่าพลตกคนอื่นหรือจะมีบุญญาธิการ
เหมือนพระองค์ เป็นคำที่กล่ากล่าว่าทูลเพื่อเตือนพระสติ จึงมีนามว่า
“คางเหล็ก”

ครั้นมีมะเส็งเข้ญจก พ.ศ. ๒๓๑๖ (จ.ศ. ๑๑๓๕) ไปรตให้
ข้าหลวงออกมาเป็นแม่กองสักเลขท้องมือ อยู่มาในมะแหมหรือขวอก
เดือน ๕ เจ้าราชสุริยวงษ์สั่งให้เมืองพิทลุงท่อม่วงคอก ๗ สืบเก็บหน้าเชิง
กรวย ๕๐๐ ขึ้น คราวนั้นต้องเกณฑ์ผู้หญิงสาวแก่แม่หม้ายทอดผ้า
ทั้งกลางวันกลางคืน ครั้นออกอัฐก พ.ศ. ๒๓๑๘ (จ.ศ. ๑๑๓๗)
กลางปี เจ้าราชสุริยวงษ์พิลาธัย พระเจ้าตากไปรตตั้งเจ้านคร ๑

(คนเก่า) เป็นพระเจ้าประเทศราช ออกมาครองเมืองนครศรีธรรมราช
อีก ไปรคให้ม้ตำแหน่งเสนาบดีจตุสดม ๔ แลมหาคเล็กสำหรับเมือง
นครศรีธรรมราชพร้อมประทุพระเจ้าแผ่นดิน

ตอนที่ ๔ ครึ่งกรุงรัตนโกสินทร์

ครั้น พ. ศ. ๒๓๒๕ (จ. ศ. ๑๑๔๔) พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดี
ที่ ๑ เสด็จขึ้นปราบดาภิเษกเสวยสวรรยาธิบดีถวัลยราชดำรงแผ่นดิน
กรุงรัตนโกสินทร์แล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาพัทลุง
(คางเหล็ก) คงรับราชการเป็นพระยาพัทลุงต่อไป ครั้นปีมะโรงฉศก
พ. ศ. ๒๓๒๗ (จ. ศ. ๑๑๔๖) โปรดเกล้าฯ ให้ถอดพระเจ้านครฯ
ออกจากผู้ครองเมืองนครศรีธรรมราช ไปรคให้รับราชการอยู่กรุงเทพฯ
แล้วโปรดเกล้าฯ ตั้งเจ้าพิทยบุตรเขยเจ้านครฯ เป็นเจ้าพระยาศรีธรรม
โศกราช ออกมาครองเมืองนครศรีธรรมราชต่อไป

ครั้นถึงปีมะเส็งสัปตศก พ. ศ. ๒๓๒๘ (จ. ศ. ๑๑๔๗) โปรดเกล้าฯ
ให้ข้าหลวงออกมาสักเลขทั้งเดิมทั้งขึ้นเมืองพัทลุง ครั้นสักหลังมือทั้ง
สิ้น ทำเนียบสักดินาข้าราชการก็จักเป็นเมืองโตแต่นั้นมา (ส่วนธรรม
เนียบมถวายต้นไม้ทองเงินยังคงต่อมาจนถึง พ. ศ. ๒๔๓๘ (ร. ศ. ๑๑๕)
ใน พ. ศ. ๒๓๒๘ (จ. ศ. ๑๑๔๗) ปีมะเส็งสัปตศกปลายขึ้นนั้น พม่ายก
มาตีเมืองชุมพร เมืองไชยา เมืองนครศรีธรรมราชได้ ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าอยู่หัวพระราชวังบวร เสด็จยกทัพหลวงออกมาตี

ทัพพม่าแตกไปหมดทุกทัพทุกกอง แล้วเสด็จเลยไปประทับที่เมืองสงขลา
 ปรายแขวงเมืองปัตตานีต่อไป ฝ่ายพระยาพัทลุง (คางเหล็ก) กับพระมหา
 ช่วยวัดป่าแขวงเมืองพัทลุง ผู้มีความรู้ในทางไสยศาสตร์ลงเลขยันต์
 ตะกรุดน้ำประเจียดให้พวกพล แแต่ทัพออกรบพม่าที่ค่ายลคลองท่าเสม็ด
 พม่าได้มาตั้งค่ายประชิดเข้าแล้วคนละฟากคลอง แต่หาไต่รบกันไม่
 พม่าเลิกทัพกลับไปเสีย (ทัพม่าตั้งค่ายเรียกว่าทุ่งค่าย อยู่ในแขวง
 เมืองนคร ฯ จนทุกวันนี้) พระยาพัทลุง (คางเหล็ก) กับด้วยพระมหา
 ช่วย ก็เลิกทัพกลับไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชนิเวศน์มฤคทายวัน
 กรุงเทพมหานคร ฯ ณ เมืองสงขลา กราบบทูลความชอบพระมหาช่วย จึงโปรด
 เกณฑ์ ฯ ให้พระมหาช่วยลาอุปสมบท แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นพระยา
 ทุกขราษฎร์ ผู้ช่วยราชการเมืองพัทลุง แลครั้งนั้นพระยาจะนะ (เฉว
 หรืออินท์) น้องพระยาพัทลุง (คางเหล็ก) คิดมิชอบลอบมีหนังสือ
 ถึงพม่าข้าศึก โปรดเกล้า ฯ ให้พระยาพัทลุง (คางเหล็ก) ผู้พี่ เป็น
 ตุลาการชำระเป็นสัจย์ รัชสั่งถามพระยาพัทลุง (คางเหล็ก) ผู้พี่ ว่าจะ
 ควรประการใด พระยาพัทลุงกราบบทูลว่าควรประหารชีวิตตามบทพระ
 อัยการ จึงโปรดเกล้า ฯ ให้ประหารชีวิตพระยาจะนะ (เฉวหรืออินท์)
 เสียตามคำตัดสินของพระยาพัทลุงผู้พี่ แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้พระยา
 พัทลุง (คางเหล็ก) เป็นแม่กองคุมทัพเมืองพัทลุงแลไพร่พลเมืองจะนะ
 เป็นทัพเรือโดยเสด็จไปตีเมืองแขกปัตตานี ครั้นตีเมืองแขกปัตตานีได้
 ปรายปรามรายคายแล้วก็กลับกรุงเทพ ฯ

แต่ครั้งนั้นทรงเห็นว่าเมืองสงขลา เป็นเมืองหน้าคักควรเป็นเมืองสำคัญ จึงนำความกราบบังคมทูล โปรดเกล้าฯ ให้ยกเมืองสงขลา ขึ้นเป็นเมืองตรีขึ้นต่อกรุงเทพ ฯ เลื่อนหลวงสงขลา (บุญชู) ขึ้นเป็นพระยาสงขลา ในพ.ศ. ๒๓๒๘ (จ.ศ. ๑๑๕๘) ก็โปรดให้ยกเมืองจะนะ เทพาคิน กับ สงขลา แด่นั้นมา (ในพงษาวดารสงขลาว่ายังขึ้นนคร ฯ (จ.ศ. ๑๑๕๓) พระยาสงขลาเป็นเจ้าพระยาจึงยกเป็นเมืองเอกขึ้นต่อกรุงเทพ ฯ)

พระยาพัทลุง (คางเหล็ก) ว่าราชการอยู่ ๑๗ ปี ครั้น พ.ศ. ๒๓๓๒ (จ.ศ. ๑๑๕๑) ปีระกาเอกศกถึงอนิจกรรมในรัชกาลที่ ๑ กรุงเทพ ฯ อนึ่งสมัยพระยาพัทลุง (คางเหล็ก) นี้ มีชื่อพรพราหมณ์คนหนึ่ง เป็นสกุลพรพราหมณ์ราช ใ้ไ้เป็นพรพราหมณ์พิธีสำคัญสำหรับราชการสืบ ๆ มาแต่โบราณช้านาน (แต่เสียตายที่ไม่ปรากฏว่าพรพราหมณ์พวกนี้ไ้มาตั้งอยู่ที่เมืองพัทลุงเมื่อศักราชเท่าใด แต่คงไม่ต่ำกว่าเมื่อครั้งเมืองตั้งอยู่ที่ระทังพระ ด้วยมีหลักฐานปรากฏว่าครั้งพระยาวิเชียรคีรี (ชุ่ม) ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา ไ้ค้นพบพระนารายณ์เทวรูปที่เมืองเก่าของพัทลุงที่ระทังพระ เอาไปไว้ที่ศาลเจ้าหลักเมือง ฯ สงขลา ซึ่งเป็นเทวรูปหล่อด้วยสำริดประมาณขนาดสูงศอกเศษ โด ๓ จับี ยังปรากฏอยู่ทุกวันนี้ พรพราหมณ์พวกนี้ไ้เป็นพรพราหมณ์พิธีขบขันตรหลานต่อมาจนเดี๋ยวนี้ เวลานั้นนับถือพระพุทธรูปสาสนากับพระอิศวรนารายณ์ปนกัน

ไต่เต้าเทวสถานอยู่ที่ตำบลลำปำ จังหวัดพัทลุง (กิริยาแลผิพรรณ
ก็ไทยนเอง) ชาวเมืองมีความนับถือมาก แม้มีการโกนจุกหรือทำบุญ
สวดมนต์เรือนก็เชิญพราหมณ์ไปทำพิธีสวดทางวิษณุศิวเวทด้วยเสมอ

ครั้นพระยาพัทลุง (คางเหล็ก) ถึงอนิจกรรมแล้วไปรตเกล้า ฯ
ให้พระศรีไกรลาสคนกรุงครั้งพระเจ้าตากให้อยู่ช่วยราชการ พระเจ้า
หลาเออเจ้านราธิวาสยงเมืองนครศรีธรรมราชนั้น มาเป็นผู้ว่าราชการ
เมืองพัทลุง ทั้งเมืองที่บ้านลำปำที่ตำบลศาลาไต่เต้า ๒ บ

ครั้นยกนศรศก พ.ศ. ๒๓๓๔ (จ.ศ. ๑๑๕๓) แยกไต่เต้าเมือง
ไชยระกัยแยกเมืองปัตตานีรวมกันมาตั้งเมืองสงขลาได้ พระยาสงขลา
หนึ่มาอาศัยเมืองพัทลุง เจ้าพระยานคร ฯ ทราบความก็ยกทัพมารบตี
เอาเมืองสงขลากลับคืนได้ แล้วภายหลังกองทัพกรุงยกมาถึงเมือง
สงขลาแต่หาทัพใดรบกันไม่ ฝ่ายพระยาศรีไกรลาสผู้ว่าราชการเมือง
พัทลุง มีความตกใจกลัวพาครอบครัวหนีเข้าป่าก่อนศึกมาตั้งเมือง
จึงไปรตเกล้า ฯ ให้ข้าหลวงออกมาบอกจากเจ้าเมืองแล้วจัดส่งไป
กรุงเทพ ฯ

ในยกนศรศก พ.ศ. ๒๓๓๔ (จ.ศ. ๑๑๕๓) นั้นไปรตเกล้า ฯ ให้หลวง
นายคักค (ทองขาว) นายเวรมหาดเล็กบุตรพระยาพัทลุง (คางเหล็ก)
ซึ่งเป็นแม่กองออกมาในกองทัพกรุงครั้งนี้ได้อยู่เมืองพัทลุง แลในนั้น
ไปรตเกล้า ฯ เลื่อนพระยาสงขลา (บุญชู) ขึ้นเป็นเจ้าพระยาสงขลา
ด้วยเห็นว่าเป็นเมืองสำคัญ หลวงนายคักคดำรงอยู่ ๒๖ ปี ถึงบวชจิตวาศก

พ.ศ. ๒๓๓๕ (จ.ศ. ๑๑๕๔) โปรทเกล้า ฯ ให้เป็นพระยาแก้วโกรพพิไชย
ผู้สำเร็จราชการเมืองพัทลุง พระราชทานกระบี่อาญาสิทธิ์ด้วย ตั้งเมือง
อยู่ที่ตำบลลำปำฝั่งเหนือ ตั้งจวนที่บ้านสวนคอกไม้เคียน พระยาพัทลุง
(ทองขาว) ได้ท่านปลัดขันธ์พระยาราชวังสันเป็นชาวสวนบ้านคลอง
บางหลวงริมวัดหิงษารามกรุงเทพ ฯ เป็นคุณหญิง เมื่ออยู่กรุงเทพ ฯ
มีบุตรคนหนึ่งชื่อคุณผ่อง ได้วิวาห์มงคลกับท่านที่ข้อยู่กรุงเทพ ฯ

ครั้น พ.ศ. ๒๓๓๖ (จ.ศ. ๑๑๕๕) บัณฑิตเบญจศก สมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวกรมพระราชวังบวรเสด็จไปตีเมืองมะริดมาตั้งพักต่อเรืออยู่
ริมทะเลหน้านอกแขวงเมืองชุมพร โปรทให้เกณฑ์กองทัพเมืองพัทลุง
ไปสมทบกับทัพหลวงแล้ว โปรทเกล้า ฯ ให้พระยาพัทลุง (ทองขาว) เป็น
แม่กองคุมทัพพัทลุงเป็นทัพเรือไปตีเมืองมะริดตะนาวศรี กับค่ายกองทัพ
กรุง ที่เมืองมะริดจวนจะใกล้แล้ว โปรทให้หากองทัพกลับเสีย

ครั้นขมะแสงเอกศก พ.ศ. ๒๓๕๒ (จ.ศ. ๑๑๗๑) สมเด็จพระ
รามาธิบดีที่ ๑ เสด็จสวรรคต สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ เสด็จขึ้นเถลิง
ถวัลย์ราชสมบัติปราบดาภิเษกแล้วในบัดนั้น พม่ายกมาตีเมืองถลางแตก
โปรทเกล้า ฯ ให้เกณฑ์กองทัพเมืองพัทลุงไปสมทบกับทัพหลวงที่เมือง
ตรัง ยกไปตีเอาเมืองถลางคืนได้ ต่อมา พ.ศ. ๒๓๕๔ (จ.ศ. ๑๑๗๓)
ขมะแม โปรทเกล้า ฯ ตั้งให้นายกล่อมมหาดเล็กน้องพระยาพัทลุง
(ทองขาว) เป็นพระทิพกำแหงสงครามปลัด ตั้งนายร้อยบุตรเจ้าพระยา
สุรินทราชา (จัน) เป็นหลวงเทพภักดียกยอแลในขมะแมศรีศกนี้

ไปรคเกล้า ฯ ให้เลื่อนเจ้าพระยานคร (พัก) ขึ้นเป็นเจ้าพระยาสุธรรม
มนตรีศรีโคกราชวงษ์างวาง ไปรคเกล้า ฯ ตั้งให้พระบริรักษ์ภูเบศร์
(น้อย) ผู้บุตรเป็นพระยานครต่อไป (นับว่าเป็นลูกของพระเจ้าตาก)

ครั้นถึงบระกาเบญจศก พ. ศ. ๒๓๕๖ (จ. ศ. ๑๑๗๕) เจ้าพระยา
ไทรบุรีรักษามณฑลฝ่ายหน้าถึงวาทัน มีท้องตราไปรคเกล้า ฯ ออกมาให้
พระยาพัทลุง (ทองขาว) ออกไปห้ามปรามระงับเหตุวิวาท ครั้นพระยา
พัทลุง (ทองขาว) กลับมา เจ้าพระยาไทรบุรีรักษามณฑลฝ่ายหน้าถึงวาทันขึ้นอีก
พระยาพัทลุง จึงทำความเห็นกราบบังคมทูลให้เรียกกรายามุดามาไว้เสีย
กรุงเทพ ฯ จึงไปรคเกล้า ฯ ให้ย้ายกรายามุดาไปเป็นเจ้าเมืองสตูล ใน
บระกานไปรคเกล้า ฯ ให้ข้าหลวงออกมาสังเกตเลขเมืองพัทลุง ๒ ปี จึง
เสร็จกลับกรุงเทพ ฯ แลพระยาพัทลุง (ทองขาว) มีศรัทธาได้สร้าง
วัดวังม้อโยสถแลพระระเบียงรอบไว้กลางเมืองวัดหนึ่ง แต่ไม่ปรากฏว่า
สร้างไว้ในยุคใด ได้ทำการสร้างวัดเสร็จ มีการฉลองณวัน ๒ ๑๕ ๗
พ. ศ. ๒๓๕๘ (จ. ศ. ๑๑๗๗) ปีชวดอัฐศก พระยาพัทลุง (ทองขาว)
ว่าราชการอยู่ ๒๖ ปี ถึงอนิจกรรมในปลายฝนพศก พ. ศ. ๑๓๖๐ (จ. ศ. ๑๑๗๘)
ในรัชกาลที่ ๒ กรุงเทพ ฯ อายุ ๕๘ ปี (อนึ่งพระยาพัทลุง (ทองขาว)
นี้เป็นตาของคุณจอมมารดาทรัพย์ ในสมเด็จพระบรมวงษ์เธอชั้น ๓ กรม
สมเด็จพระมาตยาพิทักษ์)

แล้วไปรคเกล้าตั้งนายพลพ่าย (เผือก) นายเวรมหาดเล็กน้อง
พระยาพัทลุง (คางเหล็ก) เป็นพระยาพัทลุง ให้หลวงยกกระบัตร (ญี่ปุ่น)

เป็นพระทิพกำแหงสงครามปลัด ตั้งเมืองตำบลบ้านลำคำตามรปเดิม
 ครั้น พ.ศ. ๒๓๖๓ (จ.ศ. ๑๑๘๒) บมโรงโทศก พม่ายกมาตั้งทัพอยู่ที่
 เมืองทวาย จะยกมาตีหัวเมืองชายทะเลตะวันตก แลเมืองไทรบุรีเล่า
 ก็เป็นที่กระต้างกระเคื่องอยู่ไม่เป็นที่ไว้ใจ จึงไปรบกเกล้า ฯ ให้ข้าหลวง
 ออกมาเกณฑ์ทัพเมืองพัทลุง ไปตั้งต่อเรืออยู่ที่เมืองสตูลกับด้วยทัพ
 เมืองนคร ฯ ทัพเมืองสงขลาคุมเชิงเมืองไทรไว้ พระยาพัทลุง (เผือก)
 ให้พระปลัด (จ้อย) คุมทัพเมืองพัทลุงไปตั้งอยู่ที่เมืองสตูลกับเคียดแค้นห้าม
 ข้าศึกมาไม่ ก็เลิกทัพกลับมา ทิ้งทัพเมืองนครแลทัพเมืองสงขลา

ครั้น พ.ศ. ๒๓๖๔ (จ.ศ. ๑๑๘๓) บมระเล้งตรัสศึก เจ้าพระยาไทรบุรี
 ตั้งแขวงเมืองไม่ส่งคนไม่ทองเงิน จึงไปรบกเกล้า ฯ ให้มีทั้งองครามา
 เกณฑ์กองทัพเมืองพัทลุงไปสมทบกับทัพเมืองนครแลทัพหัวเมืองอื่น ๆ
 ให้พระยานคร (น้อย) เป็นแม่ทัพไปตีเมืองไทรบุรี พระยาพัทลุง (เผือก)
 ให้หลวงฤทธิไชยกับขุนต่างใจเป็นนายกอง คุมทัพพัทลุงไปกับพระยา
 นคร เจ้าพระยาไทรบุรีไม่ได้หนีไปอยู่เมืองเกาะหมาก พระยานคร
 ตีเมืองไทรได้ฉวันเดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ แล้วแต่งให้บุตรชายอยู่รักษา
 เมือง ๒ คนคือ พระภักดีบริรักษ์ (แสง) เป็นเจ้าเมือง นายนุคเป็นปลัด
 กับให้นายกล่อม ๓ นายภู ๓ นายม่วง ๓ หลวงประชาบาล ๑ เป็น
 ผู้ช่วยอยู่รักษาเมืองไทรบุรี แล้วพระยานครให้กวาดครัวแตกไปไว้เมือง
 นครศรีธรรมราชคราวนี้นัก ครั้นบมระเล้งจัตวาศก พ.ศ. ๒๓๖๕
 (จ.ศ. ๑๑๘๔) ทรงพระกรุณาไปรบกเกล้า ฯ เลื่อนพระยานคร (น้อย)

ขึ้นเป็นเจ้าพระยานคร แลตั้งพระภักดีบริรักษ์ (แสง) เป็นพระยาอภัย
 นิเบศร์ ผู้ว่าราชการเมือง ตั้งนายคนเป็นพระเสนานุชิตปลัดเมืองไทรบุรี
 (ตอนนั้นพงษาวดารเมืองไทรบุรีว่ายังมีแสงเบญจศก (จ.ศ. ๑๓๘๕) ใน
 รัชกาลที่ ๓ เจ้าพระยานครยกไปตีเมืองไทรบุรีได้)

ครั้นเมื่อออกศึก พ.ศ. ๒๓๖๗ (จ.ศ. ๑๑๘๖) พระบาทสมเด็จพระ
 พระรามาธิบดีที่ ๒ เสด็จสวรรคต พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๓
 เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเศกแล้ว ถึงบ่ออิฐหัก
 พ.ศ. ๒๓๖๘ (จ.ศ. ๑๑๘๗) พระยาพัทลุง (เผือก) ว่าราชการ
 อยู่ ๘ ปี มีความซวาลงมากอายุ ๘๐ ปีเศษ จึงโปรดเกล้า ฯ ให้
 เข้าไปรับราชการอยู่กรุงเทพ ฯ พระราชทานที่บำานสนามควายให้เป็น
 ที่อยู่อาศัย บรรดาบุตรหลานสมัครบ่าวไพร่ก็เข้าไปตั้งเรือนอาศัยอยู่
 ที่บำานสนามควายกับด้วยพระยาพัทลุง (เผือก) ทั้งสิ้น โปรดเกล้า ฯ
 ให้นายครุฑบุตรคนใหญ่ พระยาพัทลุง (เผือก) เป็นหลวงพิทักษ์ราชา
 เจ้ากรมเกณฑ์ขุดทำราชการอยู่กรุงเทพ ฯ ได้สืบบุตรหลานต่อมา พวก
 บำานสนามควายจึงยังพูดสำเนียงชาวพัทลุงอยู่จนทุกวันนี้ แล้วโปรด
 เกล้า ฯ ให้พระยาเสนหามนตรี (น้อยใหญ่) บุตรชายใหญ่เจ้าพระยา
 นคร ฯ เป็นพระยาอภัยธรรม ฯ เป็นเจ้าเมืองพัทลุง ฯ ได้เกณฑ์ไพร่ตัก
 ไม้ต่อเรือรบ ๓๐ ลำ ปากกวดัง ๓ วาย้าง ๔ วาย้าง ตั้งทำการต่อเรือ
 ที่ชายทะเลสาป หน่วคยาเลียบเคียน ๑ แห่งที่อำวองเก ๑ แห่ง (เคียน

เรียกกันว่าทำต่อเรือมาจนทุกวันนี้) แต่หาทำสำเร็จไม่ ทำการต่อเรือประมาณครึ่งหนึ่งก็ติดราชการศึกเมืองไทรเกษม การต่อเรือจึงค้างอยู่ ไม่ที่ติดมาทำเรือก็สายสูญไป

ครั้น พ. ศ. ๒๓๗๓ (จ. ศ. ๑๑๘๒) ยี่ชานโทศกในรัชกาลที่ ๓ กรุงเทพฯ ส่วนนกเตนหลานเจ้าพระยาไทร ซึ่งหนีไปอยู่เมืองเกาะหมาก มาตีเมืองไทรบุรีได้ในเดือน ๓ แรมค่ำ ๓ พระยาไทร (แสง) บุตรเจ้าพระยานครห์มาอาศัยอยู่กับพระยาพัทลุงผู้พี่ แล้วออกไปเมืองนครศรีธรรมราชแลกรุงเทพฯ เจ้าพระยานครห์เกณฑ์ไพร่เมืองนครเมืองพัทลุงไปตีเมืองไทร เจ้าเมืองพัทลุงเป็นคนพิการเล่ห์ขลาดเป็นคนสุขสันต์ดีด้วย จึงให้พระปลัด (จ้อย) คุมกองทัพไปแทนตัว รวมกับทัพเจ้าพระยานครห์ ยกไปล้อมเมืองไทรไว้ ส่วนนกเตนสู้ไม่ได้จึงฆ่าตัวตาย เจ้าพระยานครห์เข้าเมืองไทรได้ให้พระยาไทร (แสง) บุตรอยู่รักษาต่อไป (ตอนนั้นพงษาวดารเมืองไทรกล่าวด้วยแลศักราชผิดกันอีก พงษาวดารเมืองไทรว่าเป็นบวออกอัฐศก (จ. ศ. ๑๑๘๘) ส่วนนกเตนตีเมืองไทรได้)

ฝ่ายแขกเมืองปัตตานีทั้ง ๘ หัวเมือง มีความกำเริบมาตีเมืองสงขลา ครั้นเจ้าพระยานครห์ทราบว่าพวกแขกปัตตานีมาตีเมืองสงขลา ก็ยกทัพออกจากเมืองไทรรีบมาช่วยเมืองสงขลา พวกแขกก็แตกกลับไป แลครั้งนั้นโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาพระคลัง (ทิศ) ซึ่งเป็นสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงษ์ในรัชกาลที่ ๔ (ที่เรียกกันว่าสมเด็จองค์

ใหญ่) เป็นแม่ทัพยกมาปราบเมืองไทรแลเมืองชัตตานี มาถึงเมือง
สงขลาในปีมะโรงจัตวา พ.ศ. ๒๓๗๕ (จ.ศ. ๑๑๙๔) แต่หาไกรยไม่
ด้วยแยกแตกไปหมดแล้ว แล้วตั้งพักอยู่ที่เมืองสงขลา จักรวาท
เมืองแยกเรียบร้อยแล้ว ให้ก่อพระเจดีย์ไว้ที่บนเขาแดงองค์หนึ่ง แล้ว
กลับกรุงเทพ ฯ แลในปีเถาะตรีศกระหว่างศึกเมืองไทรนั้น ราษฎรทำ
นาไม่ได้ผลถึง ๒ ปี ด้วยน้ำท่วมเข้าเสียมาก เข้าแพงซื้อขายกัน ๓
หรือ ๔ ทนาค่อเหวียนนอกคือ ๖ สลึงเฟื้อง เขามาหางบกับเผือก
มันยุกกलय้างหัวกล้วย้าง ที่ไม่มีเข้าปนเลยก็มี พลเมืองออกเข้า
ล้มตายในครั้งนั้นมากนัก ที่อพยพครอบครัวไปอยู่ต่างเมืองก็มาก

ครั้นต่อมา พ.ศ. ๒๓๘๓ (จ.ศ. ๑๒๐๐) ต้นบ่อสัมฤทธิ์ศึก พวกหัว
เมืองเข้าไปในงานพระเมรุสมเด็จพระศรีสุลาลัยพระพันยหลวง ฝ่ายถ้วน
กษัตริย์อัครราชกุมารคนละ หลานเจ้าพระยาไทร (เรียกกันว่านายสุก
นายแตน) กับหัวมะหลี่ แยกสลัดอยู่ที่เกาะยาวหน้าเมืองภูเก็ตยก
เข้ามาตีเมืองไทรได้อีก พระยาไทร (แสง) หนีมาอาศัยพระยาพัทลุง
ผู้พี่เหมือนครั้งก่อน ครั้นพวกแยกตีเมืองไทรได้แล้วให้หัวมะหลี่มา
ตีเมืองตรังได้ ฝ่ายถ้วนกษัตริย์อัครราชกุมารก็แต่งกองทัพยกมาตีเมืองสงขลา
ได้สู้รบกันเป็นศึกใหญ่ ททัพพระยาสงขลา (เจียนแสง) ชื่อนำลึงดอย
เข้าตั้งรักษาอยู่ในเมือง แยกยกกรุกเข้าไปตั้งอยู่ที่เขาสูงข้างแลปลัก
แรด ฝ่ายเมืองพัทลุงก็เกณฑ์กองทัพให้พระยาไทรน้องชายไปตีเมือง
ไทรกับกองทัพเมืองนคร ฯ กับให้กรมการไม่ปรากฏนามคุมไพร่ไปช่วย

เมืองสงขลาของหนึ่ง แล้วให้พระปลัด (จ้อย) ไปตั้งรักษาอยู่ที่เมือง
สตูนกอง ๑ ชัยหัวนมเหล็กมากดีเมืองสตูนไ้รบกันถึงตลุมบอน ไทย
น้อยตัวทานกำลังแขกไม่ไ้แก่แตก แยกตามค่ายเย็นมาก พระปลัด
(จ้อย) หนีไม่ทันต้องปลอมตัวลงเกลือกกลั้วกับชาวศพเหล่านั้น เขา
โลहितทาตัวนอนทำตายอยู่กับชาวศพ ครั้นแขกไล่ไทยพ้นไปหมดแล้ว
จึงไ้ไชเซ้งมาพบกับนายทองโอ้คนใช้ ไ้ไ้เป็นเพื่อน มาด้วยกันจนถึงเมือง
พัทลุง จึงไ้รวบรวมพลไ้แล้วยกกลับไปตั้งค่ายรักษาที่พัทลุงอยู่ท่า
ทางร่วม ซึ่งเป็นทางร่วมไปสงขลามาศัตตังไปสตูนไ้ทั้ง ๓ เมือง ครั้น
นี้ไทยทำค่ายด้วยคันหยวกกล้วยป่า แยกมาตั้งค่ายประชิดกันอยู่ทั้ง
เชือกช้างแขวงเมืองสตูนไ้สู้รบกันกับแขกเป็นสามารด แยกแต่งกอง
โจรเข้ามาสอดแนมถึงบ้านตะโหนดแลท่าชมวงบ้านป่าบอน ไทยไ้ออก
ค้ำคั้แขกออกไปทุกแห่ง พอตอนไพร่กองที่ไปช่วยเมืองสงขลามาดัง
ค่ายหยวกท่าทางร่วมพร้อมกัน ก็ยกไปค้ำค่ายแขกตรงเชือกช้างแตก
พระปลัดยกตามไปค้ำเมืองสตูนคืนไ้ พวกแขกขบถก็แตกหนีลงเรือ
กลับไป ฝ่ายพระยาไ้ทรงตั้งรับชัยเคียงกันอยู่กับแขกที่เมืองไ้โรกค้ำเมือง
ไ้โรกคืนไ้ พวกแขกซึ่งมาค้ำเมืองสงขลา ครั้นรู้ว่าเมืองไ้โรกแลเมือง
สตูนเสียแล้ว จะตั้งรับชัยเคียงกันไปกับเมืองสงขลาไ้เกรงว่ากองทัพ
ไทยที่เมืองไ้โรกแลเมืองสตูนจะยกมาโอบหลังเข้าค้ำจะเสียเย็นมาก จะ
หนีก็ไม่พ้นจะสู้ไ้ไม่ได้ จึงเลิกทัพหนีกลับไปทางแดนอังกฤษ ทัพหัว
นมเหล็กซึ่งมาตั้งหมันอยู่เมืองตรังก็เลิกทัพกลับไปเอง

ครั้งนั้นโปรคเกล้า ฯ ให้พระวิจิตรณรงค์กับพระราชวรินทร์คุมทัพ
 เรือล่องหน้ามาก่อน ทัพหน้ามาถึงเมืองสงขลาทัพขอแลกเลิกทัพหนี
 กลับไปหาทัพไกรยกันไม่ ทัพหลวงพระยาศรีพิพัฒน์ (ทัศน) ซึ่งเป็น
 สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติ ฯ ในรัชกาลที่ ๔ (ซึ่งเรียกกันว่า
 สมเด็จพระที่นั่ง) เป็นแม่ทัพใหญ่กับเจ้าพระยาบรมราช พระยาเพชร
 บุรี คุมไพร่ ๕๐๐๐ เป็นทัพเรือยกตามมาทั้งทัพหน้าทัพหลวงก็ขึ้นตง
 อยู่ที่เมืองสงขลาจัดการทั้งเมืองไทรแลเมืองกลันตัน ซึ่งเวลานั้นพระยา
 กลันตัน กับพระยาจางวางเกิดวิวาทรบกันระหว่างญาติพี่น้อง พระยา
 ศรีพิพัฒน์ แม่ทัพจึงแต่งให้ข้าหลวงยกทัพยกทัพเรือออกไปว่ากล่าว
 ห้ามปราม พระกลันตัน กับพระยาจางวางก็เลิกรบกัน ฝ่ายทางเมือง
 ไทรเห็นว่าพระยาไทรบุรี พระเสนานชิตเป็นไทยจะรักษาเมืองไทรบุรี
 ต่อไป บุตรหลานเจ้าพระยาไทรจะมารบกวนอีก จึงนำความกราบบังคม
 ทูล โปรคเกล้า ฯ ให้แยกเมืองไทรบุรีออกเป็น ๓ เมือง คือ เมืองไทร
 บุรี ๑ เมืองกะบังปาส ๑ เมืองปลิศ ๑ รวมเป็น ๔ ทั้งเมืองสทูน แบ่ง
 ท้องที่ออกเป็นมุกเกม มีนายมุกเกมเป็นผู้บังคับการงาน (ทำนองนาย
 อำเภอทุกวันนี้) โปรคให้ถ้วนกฐาหนุมซึ่งเป็นที่รักใคร่นับถือของพล
 เมืองมากนั้น ว่าราชการเมืองไทร ถ้วนกฐาสันว่าราชการเมืองกะบัง
 ปาส ถ้วนกฐาเสกอุเชนว่าราชการเมืองปลิศ ถ้วนกฐาหมักอาเกียว่าราชการ
 เมืองสทูน ให้คงขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราชต่อไปทั้ง ๔ เมือง โปรค

เกล้า ฯ ให้พระยาไทร (แสง) กับพระเสนานุชิตปลัดคนนั้นกลับกรุงเทพ ฯ
 ภายหลังโปรดเกล้าฯ ให้พระยาไทร (แสง) เป็นพระยาบวรวิกรม
 ผู้ว่าราชการเมืองพังงา ตั้งพระเสนานุชิต (นค) เป็นพระยาเสนานุชิต
 ผู้ว่าราชการเมืองตะกั่วป่า พระยาพิพัฒน์จักรวาทย์อยู่ที่เมืองสงขลา
 ๒ ปี ได้ก่อพระเจดีย์ไว้ที่เขาแดงอีกองค์หนึ่งเคียงกับเจดีย์ของเจ้าพระยา
 พระคลังผู้พลแล้วจึงกลับกรุงเทพ ฯ ครั้นเมื่อเสร็จศึกแขกแล้วเจ้า
 พระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ถึงอัญมณกรรมโปรดเกล้า ฯ ให้
 พระเสนหามนตรี (น้อยกลาง) บุตรที่ ๒ เจ้าพระยานครน้อย เป็น
 พระยานครแทนบิดา กับโปรดให้เรียกพระยาอุทัยธรรมผู้ว่าราชการ
 เมืองพัทลุงเข้าไปรับราชการอยู่กรุงเทพ ฯ ในชั้นเอกสาร พ.ศ. ๒๓๘๒
 (จ.ศ. ๓๒๐๑) พระยาอุทัยธรรมผู้ว่าราชการอยู่ ๓๓ ปี แล้วโปรดเกล้า ฯ
 ตั้งให้พระปลัด (จ้อย) เป็นพระยาอุทัยธรรมจักรวาทย์พิพิธภักดีพิริพาหะ
 ผู้สำเร็จราชการเมืองพัทลุง แลโปรดเกล้า ฯ ให้ยกที่พระโคเคคือจะทิ้ง
 พระเมืองเก่าของพัทลุง ซึ่งเป็นอำเภอจะทิ้งพระจังหวัดสงขลาเดี๋ยวนี้
 กับตำบลพังงาไปเป็นแขวงเมืองสงขลา แต่บัดนั้นมาพระยาพัทลุง (จ้อย)
 คนนี้เป็นบุตรเจ้าพระยาสุรินทราชา (จันทร์) ผู้เป็นต้นสกุลจันทโรจวงศ์
 ซึ่งในรัชกาลที่ ๑ กรุงเทพ ฯ โปรดเกล้า ฯ ให้ออกมาเป็นข้าหลวงสำเร็จ
 ราชการอยู่ณเมืองกลาง กำกับราชการหัวเมืองทะเลหนานอก ๘ หัว
 เมือง คือ มณฑลภูเก็ตเดี๋ยวนี้ เจ้าพระยาสุรินทราชา (จันทร์) ผู้เป็น
 บุตรที่ ๓ เจ้าพระยาชำนาญบริรักษ์ (อู่) ผู้มีชื่อเสียงในแผ่นดินพระบรม
 ราชา “พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ” ครั้นกรุงเก่าแลเป็นบุตรเรียงพี่เรียง

น้อยกับท่านเจ้าขรรค์เงินซึ่งภายหลังมาปรากฏนามว่า ท่านขรรค์กัง ทาง
 ฝ่ายมารดา แลเจ้าพระยาสุรินทราชา (จันทร์) มีน้องชายอีกหลายคน
 ได้สืบบุตรหลานแตกออกเป็นสกุล (ภูมิตัน) สายหนึ่ง สกุล (บุญ
 ศิริ) สายหนึ่ง สกุล (ศิริวัฒนกุล) สายหนึ่ง ซึ่งปรากฏอยู่ทุก
 วันนี้ กับเจ้าพระยาสุรินทราชา (จันทร์) มีบุตรอีก ๒ คน ชื่อนายอิน
 นายพิมพ์ นายอินเป็นน้องร่วมมารดากับพระยาพิทลุง (จ้อย) ทั้ง ๓
 คนนี้ ได้ถวายตัวเป็นข้าหลวงเดิมพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๔ เมื่อ
 ยังทรงพระเยาว์อยู่ ภายหลังเมื่อออกทรงผนวชแล้วนายอินก็ตามไป
 รับราชการอยู่ในวัด ครั้นนายอินถึงแก่กรรมก็ทรงเป็นเจ้าภาพเผาศพ
 ตามธรรมเนียม พระยาพิทลุง (จ้อย) ผู้พี่ไม่มีบุตร จึงได้รับเขา
 นายน้อยบุตรนายอินผู้น้องมาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม แลขอรับพระ
 ราชทานให้นายพิมพ์น้องที่ ๓ เป็นหลวงสิทธิศักดิ์ภักดี ผู้ช่วยราชการ
 เมืองพิทลุง อนึ่งเมื่อเจ้าพระยาสุรินทราชา (จันทร์) เป็นมหาอุปราช
 เมืองนครศรีธรรมราช เมื่อเมืองนคร ฯ ตัวตั้งเป็นเจ้านั้น มีบุตรชาย
 ด้วยภรรยาคนอื่นหนึ่ง ชื่อเยาว์ ตกอยู่เมืองนคร ฯ ภายหลังได้เป็น
 พระปลัดเมืองนครศรีธรรมราช เรียกว่าปลัดเยาว์ ครั้นเจ้าพระยา
 สุรินทราชา ได้ไปเป็นข้าหลวงสำเร็จราชการหัวเมืองทะเลน่านอก ๘
 หัวเมือง ครั้นรัชกาลที่ ๓ นั้น มีบุตรชายตกอยู่ที่เมืองกลางคน ๑
 ชื่อนายฤกษ์

ต่อมาโปรดเกล้าฯ ตั้งนายบุญคง มหาตเล็ก บุตรหลวง ฤทธิเสน
 (เมือง) แลเป็นหลานปู่แต่พระยาจนะ (เณร หรือ อิน) เป็นพระทิพ
 กำแพงสงครามปลัด ซึ่งเป็นต้นสกุลศิริวรทูลวันนั้น ครั้นพระกาเอก
 ศก พ.ศ. ๒๓๘๒ (จ.ศ. ๑๒๓๑) โปรดเกล้าฯ ให้พระยารามกำแพง
 ออกมาสังเกตเมืองพัทลุง สักท้องแขน ๑ ปีแล้ว พระยาพัทลุง (จ้อย)
 ว่าราชการอยู่ ๑๒ ปี ครั้นบงชอโตศก พ.ศ. ๒๓๘๓ (จ.ศ. ๑๒๓๒) บงชอ
 เป็นโบราณโรคถึงอนิจกรรมในคืนนั้น ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 พระราชทานหีบทองที่ขอมการับศพ ในคืนนั้นหลวงปลัดเลื่อนก็ถึงแก่
 กรรมลงด้วย อนึ่งในบงชอโตศก พ.ศ. ๒๓๘๓ (จ.ศ. ๑๒๓๒) นั้น
 พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๓ ก็เสด็จสวรรคต ครั้นพระบาทสมเด็จพระ
 รามาธิบดีที่ ๔ เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเศกในชุก
 ทวีศก พ.ศ. ๒๓๘๔ (จ.ศ. ๑๒๓๓) แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทาน
 สัญญาบัตรให้หลวงยกกระบัตร (ทับ) บุตรพระยาพัทลุง (ทองขาว)
 เป็นพระยาอภัยบริรักษ์จักรวาชิตพิพิธภักดีพิริยพาหะ ผู้สำเร็จราชการ
 เมืองพัทลุง พระราชทานพานหมาก คนโท กระโถนทองคำ แลกระบี่
 ขงทอง เสื้อหมวกทรงประพาศเป็นเกียรติยศ กับพระราชทานคุณแดง
 บุตรพระยาสงขลาซึ่งเข้าไปรับราชการฝ่ายในอยู่กรุงเทพ ฯ นั้น มาเป็น
 คุณหญิง ท้ายท่านคัตถภรรยาเดิมถึงอนิจกรรมก่อนนานมาแล้ว แต่
 คุณหญิงแดงหาไม่มีบุตรด้วยกัน

ตั้งหลวงสิทธิศักดิ์ (พิมพ์) ผู้ช่วยข้าหลวงเดิมซึ่งเป็นน้องพระยา
 พัทลุง (จุ้ย) เป็นพระยารณารัตน์มณฑลพิษณุ ผู้ว่าราชการเมือง
 ปะเหลียน ตั้งนายบัวมหาเด็กบุตรพระยาพัทลุง (เผือก) ซึ่งเข้าไป
 รับราชการอยู่กรุงเทพฯ ๑ กับพระยาพัทลุง (เผือก) แต่ก่อนนั้นเป็นพระ
 พลสงครามทางวังค่าน ตั้งหมื่นสนิทภรณ์ (นิ่ม) บุตรพระยา
 พัทลุง (ทองขาว) เป็นหลวงเทพภักดียกกระบัตร ตั้งนายสุขบุตร
 พระยาพัทลุง เป็นหลวงรองราชมนตรีผู้ช่วย ออกมารับราชการ
 เมืองพัทลุง ครั้นขึ้นชวศักราช พ.ศ. ๒๓๑๕ (จ.ศ. ๑๒๓๔) พระยา
 รณารัตน์มณฑลพิษณุ ผู้ว่าราชการเมืองปะเหลียนเข้าไปกรุงเทพฯ ๑ บ่วย
 เป็นลมขาดจิตล้มลงถึงแก่กรรมโดยรีบด่วน ที่บ้านเจ้าพระยาสุธรรม
 มนตรี (บุญศรี) ซึ่งเวลานั้นยังเป็นพระยามหาอำมาตย์ หรือเจ้าพระยา
 ธรรมมา แลที่ไปโรงเรียนเสาวภาเดียนั้น ครั้นนำความกราบบังคม
 ทูลทรงทราบแล้ว โปรตเกล้า ๑ พระราชทานหีบทองหีบอย่างพระยา
 พานทอง แลโปรตเกล้า ๑ ให้พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นมเหศวร
 ศิววิลาส เสด็จพระราชทานน้ำอาบศพแทนพระองค์ด้วย ครั้นถึงเวลา
 คราวจะพระราชทานเพลิง โปรตเกล้า ๑ ให้เป็นศพหลวง ตั้งการณา
 ปณิก ฌวัตรธรรมาธรรม (วัคแจ้) พระราชทานโขนหลวงให้เล่น
 ด้วย แลได้เสด็จไปประทับเรือพระที่นั่งที่สะพานน้ำวัดทรงจุคนอนฝึกแค
 พระราชทานเพลิง

ครั้น^๕นั้นยัง^๕เป็น^๕จัตวา^๕ศก พ.ศ. ๒๓๘๕—๖ (จ.ศ. ๑๒๓๔—๕) ไพรก
 เกด^๕ ๑ ตั้ง^๕นาย^๕น้อย^๕บุตร^๕นาย^๕อิน^๕ข้า^๕หลวง^๕เดิม ซึ่ง^๕พระ^๕ยา^๕พัท^๕ลุง (จับ)
 รับ^๕มา^๕เลี้ยง^๕เป็น^๕บุตร^๕บุญ^๕ธรรม^๕นั้น เป็น^๕พระ^๕วรรณ^๕าร^๕ด^๕สัม^๕พันธ^๕พงษ์^๕ ผู้^๕ว่า^๕ราช^๕
 การ^๕เมือง^๕ป^๕เหลียน^๕แทน^๕อา ตั้ง^๕นาย^๕แค้น^๕บุตร^๕พระ^๕ยา^๕วรรณ^๕าร^๕ด^๕ (พิมพ์)
 ผู้^๕ว่า^๕ราช^๕การ^๕เมือง^๕ป^๕เหลียน^๕เป็น^๕หลวง^๕สุน^๕ัน^๕ทา^๕กร ปล^๕ัด^๕เมือง^๕ป^๕เหลียน^๕ ต่อ^๕
 มา^๕เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๒ (จ.ศ. ๑๒๕๑) บม^๕แม^๕เอก^๕ค^๕ก พระ^๕ยา^๕ท^๕สม^๕เฑ^๕็จ^๕
 พระ^๕รามา^๕ธิ^๕ปัต^๕ ๔ เสด^๕็จ^๕ประ^๕พา^๕ศ^๕เมือง^๕สง^๕ขลา^๕แล^๕บ^๕ัต^๕ตาน^๕ี คร^๕ง^๕นั้น^๕พระ^๕
 ยา^๕ท^๕สม^๕เฑ^๕็จ^๕พระ^๕พ^๕ท^๕อ^๕เจ้า^๕หล^๕ว^๕ง^๕ยัง^๕ท^๕ร^๕ง^๕พระ^๕เวย^๕ว^๕ไ^๕่^๕ตาม^๕เส^๕ด็จ^๕พระ^๕ราช^๕คำ^๕เน^๕น
 ออก^๕มา^๕ค^๕ว^๕ย พระ^๕ยา^๕พัท^๕ลุง (ทั^๕บ) พระ^๕วรรณ^๕าร^๕ด^๕สัม^๕พันธ^๕พงษ์^๕ (น^๕้อย)
 ไ^๕่^๕ไป^๕เฝ้า^๕ทูล^๕ล^๕อง^๕ร^๕ฐ^๕ี^๕พระ^๕ยา^๕ท^๕ณ^๕เมือง^๕สง^๕ขลา ท^๕ร^๕ง^๕พระ^๕กรุ^๕ณา^๕ไ^๕่^๕พร^๕ก^๕
 เกด^๕ ๑ พระ^๕ราช^๕ทา^๕น^๕เห^๕ร^๕ีย^๕ญ^๕เพ^๕็อง^๕ท^๕อง^๕คำ^๕ตรา^๕ข้าง^๕แ^๕ก^๕พระ^๕ยา^๕พัท^๕ลุง (ทั^๕บ)
 ๓๐๐ เห^๕ร^๕ีย^๕ญ^๕ พระ^๕วรรณ^๕าร^๕ด^๕สัม^๕พันธ^๕พงษ์^๕ (น^๕้อย) ๓๐๐ เห^๕ร^๕ีย^๕ญ^๕ คร^๕ง^๕
 นั้น^๕หลวง^๕สุน^๕ัน^๕ทา^๕กร (แ^๕ค้น^๕) บ^๕่วย^๕ออก^๕ไป^๕เฝ้า^๕ทูล^๕ล^๕อง^๕ร^๕ฐ^๕ี^๕พระ^๕ยา^๕ท^๕ณ^๕ไ^๕่^๕ได้^๕
 ท^๕ร^๕ง^๕พระ^๕กรุ^๕ณา^๕ไ^๕่^๕พร^๕ก^๕เกด^๕ ๑ พระ^๕ราช^๕ทา^๕น^๕เห^๕ร^๕ีย^๕ญ^๕เพ^๕็อง^๕ท^๕อง^๕คำ^๕ฝ^๕าก^๕มา^๕ก^๕บ^๕
 พระ^๕ยา^๕พัท^๕ลุง (ทั^๕บ) ๓๐ เห^๕ร^๕ีย^๕ญ^๕ คร^๕ง^๕นั้น^๕พระ^๕ยา^๕พัท^๕ลุง^๕ทั^๕บ^๕ให้^๕ย^๕กระ^๕บ^๕ัต^๕ร^๕
 (น^๕ิม) ไ^๕่^๕ไป^๕ร^๕อ^๕เ^๕า^๕ย^๕น^๕ยา^๕เห^๕ร^๕ีย^๕ม^๕มา^๕แ^๕ด^๕เ^๕า^๕ไ^๕ท^๕ร^๕บ^๕ร^๕ี^๕เมือง^๕เก^๕า^๕ท^๕ง ๒ กระ^๕บ^๕อก^๕
 มา^๕ไ^๕ว^๕ที่^๕ก^๕ล^๕าง^๕เมือง^๕พัท^๕ลุง^๕ก^๕ย^๕ให้^๕ร^๕อ^๕อิ^๕ฐ^๕ำ^๕แ^๕ง^๕เมือง^๕ที่^๕เ^๕า^๕ไ^๕ท^๕ร^๕บ^๕ร^๕ี^๕มา^๕ป^๕ฏิ^๕สัง^๕ข^๕ร^๕ณ์^๕
 วั^๕ก^๕วัง^๕ซึ่ง^๕เป็น^๕วั^๕ค^๕ของ^๕พระ^๕ยา^๕พัท^๕ลุง (ท^๕อง^๕ชา^๕ว) บิ^๕คา^๕ ซ^๕ึ้น^๕เป็น^๕วั^๕ค^๕ถ^๕ือ^๕น้ำ^๕ไ^๕ว^๕ก^๕ล^๕าง^๕
 เมือง^๕พัท^๕ลุง^๕ท^๕ัง^๕กุ^๕ฎ^๕ี^๕วิ^๕หา^๕ร^๕อุ^๕โบ^๕สถ^๕แล^๕เจ^๕ก^๕ีย^๕ส^๕ถ^๕าน แ^๕ล^๕ว^๕า^๕ค^๕เ^๕ียน^๕พ^๕ร^๕้อม^๕เส^๕ร^๕ี^๕
 บ^๕ริ^๕ยุ^๕ร^๕ณ์ ไ^๕่^๕มี^๕งาน^๕ผล^๕ของ^๕ณ^๕วัน ๕ ๖ ๗ ค^๕ำ^๕บ^๕ว^๕อก^๕ไท^๕ศ^๕ก พ.ศ. ๒๔๐๓

(จ.ศ. ๑๒๒๖) ต่อมาปลัด (บุญคง) แลยกกระบัตร์นั้น เมืองพัทลุง
ถึงแก่กรรมแล้ว ไปรตเกล้า ฯ ทั้งหลวงราชมนตรี (สุก) เป็นพระ
ทิพกำแหงสงคราม ปลัด ทั้งนายคล้ายบุตรพระยาพัทลุง (ทัย) เป็น
หลวงเทพภักดียกกระบัตร์ ครั้นนี้เป็นยี่สิบไม่ปรากฏ ไปรตเกล้า ฯ
ให้ยกกำแพงเพชร ไปเป็นแขวงเมืองสงขลาแต่่นั้นมา พระยาพัทลุง
(ทัย) ว่าราชการอยู่ ๑๖ ปี ครั้นปีเถาะเดือน ๕ ยังเป็นอัฐศก
พ.ศ. ๒๔๐๘-๑๐ (จ.ศ. ๑๒๒๘-๘) เวลาบ่ายโมงเศษป่วยเป็นลมถึง
อนิจกรรมโดยเร็วพลัน ในรัชกาลที่ ๔ ครั้นนั้นทรงรับสั่งกับสมเด็จพระเจ้า
พระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เมื่อยังเป็นเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ว่าเมืองพัทลุง
ขอให้กับพระวรรณารดสัมพันธพงษ์ (น้อย) ฯ พณ ฯ จึงมีท้องตราออก
มาให้พระวรรณารดสัมพันธพงษ์ (น้อย) มาว่ารงอยู่ ๒ ปี หาทันได้รับ
พระราชทานสัญญาบัตรไม่ ก็พอทรงพระประชวรเสด็จสวรรคตลงในปี
มโรงสำฤทธิศก พ.ศ. ๒๔๑๓ (จ.ศ. ๑๒๓๐)

ครั้นพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๕ เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราช
สมบัติบรมราชาภิเศก ในปีมะโรงนั้นแล้ว ปีมะเส็งเอกศก พ. ศ. ๒๔๑๒
(จ. ศ. ๑๒๓๑) ไปรตเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรให้พระวรรณารด
สัมพันธพงษ์ (น้อย) ผู้ว่าราชการเมืองปะเหลียน เป็นพระยาอภัย
บริรักษ์จักรวาชพิพิธภักดีพิริยพาหะ ผู้สำเร็จราชการเมืองพัทลุง
พระราชทานพานหมากคนโทกระโถนทองคำ กระบี่ทองคำ เสื้อหมวก
ทรงประพาศ ลูกประคำ แลกระดิ่งทองคำ เงินกวาน ๑ คู่ แกร์

สัปโตนแลตราทุติยจุลจอมเกล้าเป็นเกียรติยศ ทั้งหลวงพิทักษ์ (พุ่ม)
 บุตรพระพลสงคราม (บัว) เป็นพระพลสงคราม ทั้งนายขาวบุตรพระ
 ยาทัทธลุง (ทับ) เป็นพระเกษตราณรักษ์ ผู้ว่าราชการเมืองปทุมธานี
 ทั้งนายรุ่งบุตรพระยาปทุมธานี (พิมพ์) เป็นหลวงสิทธิศักดิ์ภักดีผู้ช่วย
 แลพระราชทานตราตระกูลทุติยจุลจอมเกล้า ให้พระปลัด (สุก)
 เป็นพิเศษ ด้วยเวลานั้นพี่ชายใหญ่แลพี่ชายเล็กถึงแก่กรรมล่วงไปแล้ว
 แลเป็นเวลาที่ได้ทรงสร้างตราตระกูลขึ้นด้วย ต่อมาขี้โตไม่ปรากฏ
 พระยาพิทลุง (น้อย) เข้าไปกรุงเทพฯ แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 ให้พระยาพิทลุงเป็นข้าหลวงเชิญท้องตราพระยศสิทธิ์กระแสน้ำแลเครื่อง
 ราชอิสริยยศออกไปพระราชทานเจ้าพระยาไทรบุรี (ถ้วนกูหาหมัก)
 ณเมืองไทรบุรี อยู่มาครั้นพระปลัด (สุก) ต.จ. หลวงยกกระบัตรคล้าย
 เมืองพิทลุงถึงแก่กรรม แล้วโปรดเกล้าฯ ทั้งหลวงภักดีโยธา (รุ่ง)
 บุตรพระยาพิทลุง (ทองขาว) เป็นพระทิพกำแหงสงครามปลัด ทั้ง
 นายนันต์บุตรหลวงสุนันทากร (แต้ม) เป็นหลวงเทพภักดียกกระบัตร
 ครั้นขึ้นโรงโตศก พ.ศ. ๒๔๒๓ (จ.ศ. ๑๒๔๒) สมเด็จเจ้าพระยาบรม
 มหาศรีสวัสดิ์วงศ์ ผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน มีพระประสงค์สั่งให้พระ
 วิจิตรวงศ์ออกมาชำระเลขเมืองพิทลุง กับให้พระนารถบุตรพระยาอุทัย
 ธรรมฯ ออกมาคักเลือกเลขขึ้นเป็นทหารสำหรับเมือง ข้าหลวง
 มาตั้งพักการอยู่ ๒ ปี

ครั้นบมเสงตรศก พ.ศ. ๒๔๒๔ (จ.ศ. ๑๒๔๓) พระยาพัทลุง (น้อย) ได้ทำความเห็นมีใบบอกเข้าไปกรุงเทพ ฯ ขอเปลี่ยนการเกณฑ์ส่วยต่าง ๆ เป็นเก็บเฉลี่ยประมาณคนมีครัวคน ๑ รว ๒ บาท แม่มีลูกชายฉกรรจ์ ๕๐ สตกค์ ต่อมาพระปลัด (รุ่ง) ถึงแก่กรรมแล้ว ไปรคเกล้า ฯ ทั้งหลวงมนตรีวิรัชย์ (จิต) บุตรพระยาบรรณารณสัมพันธพงษ์ (พิมพ์) ผู้ว่าราชการเมืองยะห์เปลี่ยนเป็นพระทิพกำแพงสงครามปลัด

ครั้นบจอนพศก พ.ศ. ๒๔๓๐ (จ.ศ. ๑๒๔๙) พระยาพัทลุง (น้อย) เห็นว่าคลองงะเกดตอนใต้ขึ้นเนินชันเป็นตอน ๆ น้ำเดินไม่สะดวกเข้าบ้านเข้านากลายเป็นที่ลุ่มน้ำท่วมอยู่ตลอดปีไม่แห้งเลย ที่นาก็ทำไม่ได้รกร้างมาช้านานแล้ว จึงจัดให้หลวงเทศสงคราม (หนูเอียด เศษณพันธ์) นายตำบล (หรือหัวเมือง) ที่วัดเป็นนายงานจัดการรวมคนทศท่วทศขุคลองงะเกดตอนเหนือ แล้ววัดตะโหนดขุคลัดมาลงคลองบางแก้วซึ่งเป็นคลองตายอยู่นั้นยาวประมาณ ๒๐๐ เส้น ปากบนกว้าง ๖ ศอก ลึก ๔ ศอก คลองงะเกดจึงเรียกว่าคลองบางแก้วแต่นั้นมาทั้งนาแลบ้านแถบคลองงะเกดตอนขึ้น ได้ทำนาเจริญมาเป็นลำดับจนทุกวันนี้ พระยาพัทลุง (น้อย) ว่าราชการอยู่ ๑๙ ปี ถึงบชวคสมัยฤทธิศก พ.ศ. ๒๔๓๑ (จ.ศ. ๑๒๕๐) มีความชราทูลลาพลางจักขุมัตมัวแลไม่เห็นทั้ง ๒ ข้าง จึงไปรคเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร ให้เป็นพระยาวรุทธิไวยวิมลคุณวิไสยอัครศักดิ์พิทักษ์ราชกิจนิวัตรราชภักดีพิริยพาหะ จางวางกำกับ

ราชการ ไปรตให้หลวงจักรานชิต (เนตร) บุตรชายใหญ่เป็นพระยา
 อภัยบริรักษ์จักรวิชิตพิพิธภักดีพริยพาหะ ผู้สำเร็จราชการเมืองพัทลุง
 พระราชทานฉลากหมากคนโททองคำเป็นเกียรติยศ ครั้นขลุ พ.ศ. ๒๔๓๒
 (ร.ศ. ๙๐๘) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาศเมืองพัทลุง ทรง
 พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งหม่อมราชวงศ์ (หรั่ง) พืชายเจ้าพระยาอภัย
 ราชานุตรหม่อมเจ้าจินดา ในกรมหมื่นไกรสรวิชิต ซึ่งออกมาอาศัย
 อยู่กับคุณหญิงนุ่มวรวิไลย จางวาง (น้อย) เป็นหลวงบุรีบริบาลผู้ช่วย
 ราชการ ตั้งนายพินบุตรพระยาวรวิไลย จางวาง (น้อย) เป็นหลวง
 จักรานชิตผู้ช่วยราชการ (ภายหลังมาเมื่อวันที่ ๓๑ พฤศจิกายน
 พ.ศ. ๒๔๐๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นหลวงศรีวรวัตรกรมการ
 พิเศษ) อยู่มาถึงปีเถาะตรีศก พ.ศ. ๒๔๓๕ (ร.ศ. ๙๐๐) โปรดเกล้าฯ
 ให้ยกเมืองปะเหลียนไปขึ้นเมืองตรัง ด้วยเป็นหนทางใกล้สะดวกกว่ากัน
 กับโปรดเกล้าฯ ตั้งหลวงเชครขันธิ์ (โต) ปลัดเมืองปะเหลียน บุตร
 นายร้ายแลหลานพระปลัด (บุญคง) เป็นพระพลสงคราม (ภายหลัง
 เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ ร.ศ. ๙๒๖) โปรดเกล้าฯ ให้เข้าไปรับราชการ
 อยู่กรุงเทพ ฯ เลื่อนขึ้นเป็นพระยาศิรินทรเทพสัมพันธ (ตำแหน่ง
 ราชการกระทรวงวัง) ครั้นพระปลัด (จัท) ถึงแก่กรรม โปรดเกล้าฯ
 ให้เลื่อนหลวงบุรีบริบาล (ม.ว. หรั่ง) เป็นพระทิพกำแหงสงครามปลัด
 พระยาพัทลุง (เนตร) ใ้ว่าราชการมา ๘ ปี ถึง พ.ศ. ๒๔๓๘ (ร.ศ. ๙๑๔)
 ปลายปี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระวิจิตรวรสาสน์ เป็นข้าหลวง

พิเศษออกมาจัดการตามแบบปกครองสมัยใหม่ ๓ หัวเมือง คือเมือง นครศรีธรรมราช เมืองสงขลา เมืองพัทลุง ข้าหลวงจึงให้พระพิศาล สงคราม ผู้ว่าราชการเมืองสิงห์มาเป็นผู้ช่วยจัดการอีกนาย ๑ ครั้น พ.ศ. ๒๔๓๙ (ร.ศ. ๑๑๕) ไปรคเกล้าฯ ให้พระราชทานสัญญาบัตร ให้พระวิจิตรวรสาสน์เป็นพระยาสุชนนย์วินิจ ตำแหน่งข้าหลวงเทศาภิบาล สำเร็จราชการมณฑลนครศรีธรรมราช คือรวมเมืองนคร เมืองสงขลา เมืองพัทลุง ๓ เมือง เข้าเป็นมณฑลนครศรีธรรมราช ตั้งว่าการมณฑล ณ เมืองสงขลา ไปรคเกล้าฯ ให้ข้าหลวงเทศาภิบาลจัดให้เจ้าเมือง กรมการได้รับพระราชทานเงินเดือนพอสมควรกับราชการ

ส่วนพระยารวมวิไล จางวาง (น้อย) ทรงพระกรุณาไปรคเกล้าฯ ให้ย้ายนอกอำนาจข้าหลวงเทศาภิบาล แลพระราชทานยศ เป็นชั้น ๓ ตริ (เทียบยศมหาอำมาตย์ตรีเดิมนั้น) กับพระราชทานเบี้ย บำนาญเลี้ยงชีพเดือนละ ๒ ชั่งจนตลอดอายุ

พ.ศ. ๒๔๔๐ (ร.ศ. ๑๑๖) สมเด็จพระบรมราชินีนาถ เมื่อทรง สำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์ ทรงพระกรุณาไปรคเกล้าฯ ให้พระ ราชทานสัญญาบัตรให้หลวงรามบริรักษ์ (สว่าง) บุตรหลวงยกกระบัตร (น้อม) เป็นหลวงบุรีบริบาล ข้าหลวงเทศาภิบาลจัดให้รับราชการตำแหน่ง ผู้พิพากษาศาลเมืองนครศรีธรรมราช (ภายหลังเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙) เลื่อนขึ้นเป็นพระรัตนัญญวินิจัย ผู้พิพากษาศาลเมืองชุมพร) แล ไปรคเกล้าฯ ให้หลวงรองราชมนตรี (นบ) บุตรพระยาพัทลุง (ทับ)

เป็นหลวงวิบูลย์บุรุษิณห์นายอำเภอปากประ (อำเภอพนางตุงเดียน)
ครั้น พ.ศ. ๒๔๔๑ (ร.ศ. ๑๑๗) พระพิศาลสงครามผู้ช่วยเจ้าพระยา
ถึงแก่กรรม เทศบาลจัดให้พระอนาจักรบริบาลมาเป็นข้าหลวงผู้ช่วย
แล้วย้ายไปรับราชการอยู่ที่มณฑล

พ.ศ. ๒๔๔๔ (ร.ศ. ๑๒๐) โปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุนทรวิชัย
(เลื่อง ภูมิรัตน) ซึ่งเป็นพระยาเพ็ชรรัตนสงคราม สมุห์เทศาภิบาล
มณฑลมหาสารคาม เดิม ออกมาเป็นข้าหลวงประจำเมืองกำกับ
ราชการเหนือพระยาอภัยบริรักษ์ (เนตร) อีกนายหนึ่ง

พ.ศ. ๒๔๔๕ (ร.ศ. ๑๒๑) โปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุนทรวิชัย
ไปเป็นข้าหลวงบริเวณนครราชสีมา โปรดให้พระยาอภัยบริรักษ์ ว่า
ราชการตามระเบียบใหม่โดยลำพัง ห้ามมีข้าหลวงผู้ช่วยไม่ ครั้น
ณวัน ๔ ๑๕ ๗ ค่ำเวลากลางคืน ๓๐ ทุ่มเศษ พ.ศ. ๒๔๔๖ (ร.ศ. ๑๒๒) บ
มีอธิการ พระยารวภูมิไวยางวาง บัวยโรคชราถึงอนิจกรรม
อายุได้ ๘๓ ปี อนึ่งพระยารวภูมิไวยางวาง (น้อย) เมื่ออายุ ๒๘ บ
ได้วิวาหมงคลกับท่านหนูขาวบุตรพระยาพัทลุง (ทัย) ซึ่งเวลานั้นยัง
เป็นหลวงยกกระบัตร มาเป็นภรรยา มีบุตรด้วยกันหลายคนถึงแก่กรรม
หมด เหลือแต่พระยาพัทลุง (เนตร) บุตรคนเล็ก ครั้นท่านหนูขาว
ถึงแก่กรรมแล้ว ได้วิวาหมงคลกับท่านหนูบุตรพระพลสงคราม (บัว
ฉพัทลุง) เป็นหลานพระยาพัทลุง (เล็ก) แลหลานตาแต่พระ
ยาพัทลุง (ทองขาว) ที่เป็นหม้ายอยู่นั้น มาเป็นคุณหญิงมีบุตรด้วย

กัน ๒ คน คือ หลวงศรีวรวัตร (พิน) ๑ แะ คุณหญิงเพ็ชรวาภิบาล ๑
 พระยาวรรุฒิไวย งามงาม (น้อย) เป็นผู้มีความรักในพระพุทธศาสนา
 มาก มีศีลทานถาวรนามิไ้ซำค ประพฤติคนเป็นธรรมเสมอคั้นเสมอ
 ปลายจนตลอดอายุ เมื่อยังเป็นผู้สำเร็จราชการเมืองอยู่นั้น ได้ปฏิสังขรณ์
 วัดอนุราธารามชั้นวัด ๑ ที่ปากน้ำลำป่าฝ่งเหนือ สร้างอุโบสถแลกุฏิ
 ศาลาโรงธรรมพร้อม แต่การสร้างอุโบสถนั้นยังไม่ไ้ยกเครื่องบน
 การค้ำมา ครั้นพระยาวรรุฒิไวย งามงาม (น้อย) ถึงอนิจกรรม
 แล้ววันนั้นก็ร้าง จึงไ้สร้างโรงเรียนขึ้นไว้เป็นอนุสาวรี ซึ่งเป็นที่
 ฌาปนกิจศพพระยาวรรุฒิไวยงามงาม (น้อย) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑
 (ร.ศ. ๑๒๗) นั้น ถ้วยเงินทุนสำหรับศพเป็นเงิน ๘๘๐๐ บาทเศษ ไ้ยก
 ให้เป็นโรงเรียนรัฐบาล (คือโรงเรียนถนอมกุลเดียน) พระยาอภัย
 บริรักษ์ (เนตร) ว่าราชการอยู่ปี ๑ โปรตเกล้าฯ ให้เป็นตำแหน่งงามงาม
 พระราชทานเบี้ยหวัดปีละ ๔๐๐ บาท

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๖ (ร.ศ. ๑๒๒) นี้ โปรตเกล้าฯ ให้พระสุรานุทธิ
 ภักดี (ยุค ฌรณอง) มาเป็นผู้ว่าราชการเมือง

พ.ศ. ๒๔๔๗ (ร.ศ. ๑๒๓) โปรตเกล้าฯ ให้พระศิริธรรมบริรักษ์
 (เย็น) มาเป็นผู้ว่าราชการเมือง

พ.ศ. ๒๔๔๘ (ร.ศ. ๑๒๔) โปรตเกล้าฯ ให้พระแก้วโกรพ (หมี่)
 เป็นผู้ว่าราชการ

พ.ศ. ๒๔๕๐ (ร.ศ. ๑๒๖) ไพรตเกล้าฯ ให้พระภาณุจนทียจุ้ยบัค
(อวบ) มาเป็นผู้ว่าราชการ

พ.ศ. ๒๔๕๒ (ร.ศ. ๑๒๘) ไพรตเกล้าฯ ให้พระยาอุดรกรกิจ
พิหารณ์ (สุท) มาเป็นผู้ว่าราชการ ในคณัน เจ้าอธิการพุ่ม วัดเขียน
บางแก้ว ซึ่งเป็นเจ้าคณะหมวดเป็นหัวหน้าปฏิสังขรณ์พระอุโบสถ
วัดเขียนบางแก้ว คือรื้อของเก่าลงแล้วสร้างขึ้นใหม่ตามรูปเดิม

ครั้น พ.ศ. ๒๔๕๓ (ร.ศ. ๑๒๙) พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดี
ที่ ๕ บิรมหาราชเสด็จสวรรคต พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๖ เสด็จ
ขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเศกโดยสังเขปได้ปี ๑ ครั้น

พ.ศ. ๒๔๕๔ (ร.ศ. ๑๓๐) ทรงพระกรุณาไพรตเกล้าฯ ให้ตั้งการ
พระราชพิธีบรมราชาภิเศกครั้งที่ ๒ เป็นการใหญ่ มีกระษัตริย์เจ้านาย
ต่างประเทศเข้ามาเฉลิมพระเกียรติยศในงานครั้งนี้มาก

พ.ศ. ๒๔๕๕ (ร.ศ. ๑๓๑) ไพรตเกล้าฯ ให้พระวุฒิภาควักกั
(ช้าง) เนติบัณฑิตย์ มาเป็นผู้ว่าราชการเมือง

พ.ศ. ๒๔๕๖ (ร.ศ. ๑๓๒) ไพรตเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้าประสพ
ประสงศ์รังเจ้าเมือง

พ.ศ. ๒๔๕๗ (ร.ศ. ๑๓๓) ไพรตเกล้าฯ ให้พระพิทลุงคบุรีศรี
รหัทเขตร (หงวน) เนติบัณฑิตย์เป็นผู้ว่าราชการ

พ.ศ. ๒๔๕๘ (ร.ศ. ๑๓๔) ไพรตเกล้าฯ ให้พระพิทลุงคบุรีศรี
รหัทเขตร (ทองสุข ผลพันธิน) เป็นผู้ว่าราชการ.

วิธีปกครองบ้านเมืองโบราณ

ในสมัยก่อนครวรัชกาลที่ ๓ กรุงเทพ ฯ เจ้าเมืองมัยศชั้นพระยา
พานทอง มีอำนาจเป็นแม่ทัพประจำตัวเสมอ สิ่งประหารชีวิตคนไทย
ที่ไทยถึงตายได้ แลได้กระทำมาแล้วหลายเจ้าเมือง เจ้าเมืองมี
กรมการผู้ใหญ่ตั้งแต่งออกมาแต่กรุงเทพ ฯ (หรือข้าราชการชั้น
สัญญาบัตร) เป็นผู้ช่วย คือ

พระปลัด ๑ หลวงยกบัตร ๑ หลวงผู้ช่วย ๒ คน ขางครวก็มี
๓ คนข้าง กับมีพระพลางวางท่าน ๑

หลวงผู้ช่วยมีราชทินนามต่างกันดังนี้ ตำแหน่งเก่า หลวง
ทุกขราษฎร์ ๑ หลวงสัจจาทักที่ ๑ หลวงรองราชมนตรี ๑ หลวงสิทธิ
ศักดิ์ทักที่ ๑ หลวงราชนิเวศน์ ๑ หลวงรามบริรักษ์ ๑ หลวงมนตรี
บริรักษ์ ๑

ตำแหน่งใหม่ครั้งพระยาทางวาง (น้อย) หลวงจักรานุชิต ๑
หลวงบุรีวิบาล ๑

พระปลัดหลวงยกบัตร หลวงผู้ช่วยมีเลขสำหรับตำแหน่งรอง
ปลัดรองยกบัตร แลขุนหมื่นรองผู้ช่วยเป็นผู้ควบคุมเลขนั้น พระพล
างวางท่าน ขุนรองพลโทคุมเลขของท่าน จัดการลาดตระเวรรักษา
ด่านทาง ทั้งทางน้ำทางบก

ตำแหน่งมหาดไทยเป็นประทวนเสนาบดี คือ หลวงจำปรินทร
อินทเสนาหมหาดไทย เป็นผู้รับคำสั่งเจ้าเมืองทำหนังสือราชการสำคัญ
ต่าง ๆ มีใบบอกแลออกบัตรหมายเป็นต้น แลเก็บรักษาค้นเรื่อง
หลักฐานการด้วย

มีขุนจำ หรือขุนรองจำ (หมายถึงเจ้าเมือง) เป็นผู้ช่วยอีก
นายหนึ่ง

ตำแหน่งกรมการผู้น้อย หรือกรมการรอง เจ้าเมืองเป็นผู้คัดเลือก
ออกออกหมายตั้งได้ คือ

ตำแหน่งจัตสกมภ์ ๔ ตำแหน่งมี เวียง วัง คลัง นา

(เวียง) คือ หลวงเพชรรัตนศรีราชวังเมือง ได้ว่าความ
นครบาล (ความออกฉกรรจ์หรืออาญาหลวง) แลได้บังคับนายตำบล
ที่เมืองด้วยทุกตำบล

(วัง) คือหลวงเทพมณเฑียรหน้าวัง ได้เป็นพนักงานจัดการ
พิธีต่าง ๆ แลจัดที่พักรับแขกเมืองไปมา

(คลัง) คือหลวงอินทมนตรศรีราชรักษาคคลัง ได้เป็นพนักงาน
เก็บภาษีต่าง ๆ แลเก็บทางเข้าค่านา

(นา) คือหลวงทิพมนตรศรีสมโภชน์กรมนา (พระยาจางวาง
น้อย ได้แก่นามเสียใหม่ เป็นหลวงทิพมนตรที่นา) ได้ว่าความที่
ดินกับรักษาดวงเข้า แลแรกนาขวัญด้วย แต่การแรกนาได้เลิกมา
แต่ครั้ง พระยาพิทลุง (จุ้ย)

๒ ตำแหน่งอาญา หลวงอินทราญา ใ้ว่าความอาญา (อาญา
ราชฎหรืออาญาสินไหม)

๓ ตำแหน่งแพ่ง หลวงพรหมสภาแพ่ง ใ้ว่าความแพ่ง แล
เป็นผู้วางเบียบปรับความ เมื่อความถึงแพ่งขึ้นกันแล้ว

๔ ตำแหน่งพระธรรมนุญ ขุนสรภากร เป็นผู้รับฟ้องประทับ
พระธรรมนุญนำเสนอเจ้าเมือง ลงคำสั่งให้กรมการชำระตามตำแหน่ง
แต่ข้างคราวสั่งแยกย้ายให้กรมการพิเศษชำระบ้างตามความมากแลน้อย
เพื่อให้แล้วเร็ว

๕ ตำแหน่งพัศุสรวพาวุธ หลวงไชยสุนทร เป็นพนักงาน
รักษาคักกิน แลรักษาเครื่องสรวพาวุธต่าง ๆ แลตรวจรับกระสุน
กินคำจากสลัก

ตำแหน่งสลัก ๕ คน หลวงไชยเสนาสลักกลาง เป็นผู้บังคับการ
ทั่วไป ๑ หลวงเทพเสนาสลักขวา ๑ หลวงไชยขยาสลักซ้าย ๑ หลวง
ไชยเสนีผู้ช่วย ๑ หลวงอินทราเสนา ผู้ช่วย ๑ มีหน้าที่ถือขานูชีกของ
เลขส่วยเลขสมัคกักกินแลเลขขึ้น มีชนหมันเป็นนายหมวดนายกอง
คุมเลขส่วยต่าง ๆ ที่ไ้้นำสลักไว้ขึ้นอยู่ในสลักก็ยกออกมาแยกที่ส่วย
ต่าง ๆ มีกระสุนกินคำ เครื่องสรวพาวุธเครื่องราชบรรณาการบ้าง .

กรมการข้างบนนี้ เป็นกรมการในทำเนียบ มีเลขส่วย สำหรับ
ทุกตำแหน่ง นอกจากนั้นเป็นกรมการพิเศษจะมีเลขส่วยสำหรับตัวบ้าง
ก็จะเป็นเลขที่ไ้้นำสลักไว้หรือที่ไ้รับมรดกต่อมา

๗ พนักงานพิธี ขันกลวงทิมณฑเทียรหน้าวัง มีพราหมณ์
๒๐ คน กับพนักงานรักษาเทียนไชยมีหัวหน้า ๔ คน คือพราหมณ์พรต
(นักบวช ๘ คน คือ ขุนศรีสยมภู หัวหน้าพราหมณ์ ๑ ขุนศรีสพสมัย
ผู้บัญชาพิธีพราหมณ์ ๑ ขุนไชยปาวผู้ช่วย ๑ ขุนสิทธิไชยผู้นำเจ้าเมือง
เข้าเมือง ๑ ขุนไชยธรรมผู้ช่วย ๑ ขุนเทพมนผู้ช่วย ๑ ขุนยศผู้ช่วย ๑
ขุนน้อยผู้ช่วย ๑

พราหมณ์บรรพชาจารย์ชาวสังข์ ๑๒ คน ๆ เป้าสังข์ ๒ คู่ ๘ คน ผลัก
เปลี่ยนกัน คนแกว่งบรรพชาจารย์ ๑ คู่ ๔ คน ผลักเปลี่ยนกัน

หัวนารักษาเทียนไชย แลปฏิบัติพระซึ่งผลักเปลี่ยนประจำ
เคียงสวดภาณวารครั้งละ ๔ รูปมี ๔ คน คือขุนพรหมเพ็ญ ๑ ขุนศรี
ไตรรัตน์ ๑ (อีก ๒ นายยังไม่พบชื่อ)

๘ กรมการสำหรับเป็นพนักงานของเจ้าเมือง คือ

ก. หลวงท้ายวัง ๑ ขุนกลางวัง ๑ เป็นผู้ดูแลการงานในจอ
เจ้าเมือง แลหลวงท้ายวังได้ควบคุมเลขฉพายแลรักษาพาหนะต่าง ๆ มี
เรือแลช้างม้า เป็นต้น

ข. พนักงานเวรบน & เวร มีหัวหน้าเวรละคนคือหมื่นรักษเวร ๑
หมื่นฤทธิเวร ๑ หมื่นสนิทเวร ๑ หมื่นเสน่หะเวร ๑ ผลักเปลี่ยนกัน
เข้าเวรประจำหอรั้ว มีหน้าที่รับใช้ในเวลารับแขกแลออกว่าราชการกับ
รักษาอาวุธแลเครื่องใช้ต่าง ๆ

ค. พนักงานเวรล่าง ๔ เวน มีหัวหน้าเวรละคน คือ หมื่นอินทร
มณฑัยรเวร ๑ หมื่นพรหมมณฑัยรเวร ๑ หมื่นทิพมณฑัยรเวร ๑
หมื่นเทพมณฑัยรเวร ๑ ผลัดเปลี่ยนกันเข้าเวรประจำโรงเวร มีหน้าที่
เฝ้าประตู แลรักษานาฬิกาซึ่งยามกับเป็นคนรับใช้การกลีต่าง ๆ มี
หามแคว พายเรือคักน้ำ หาฟัน เป็นต้น

ทั้ง ๒ เวนมีขุนกลางเป็นางวางบังคับการทั้งเวรบนเวรล่างแลได้
ว่าความหน้าโรงด้วย

ฌ. หลวงศุภมาศตรา หัวหน้าเสมียนเป็นผู้รับคำสั่งเจ้าเมือง ทำคำสั่ง
แลหนังสือเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ

ง. ขุนพิพิธภักดีางวาง หัวหน้านายแลคนใช้ถือหนังสือสำคัญ
ไปยังตำบลต่าง ๆ

๘. กรมการพิเศษ ซึ่งเจ้าเมืองเห็นว่าคนใดควรแต่งตั้งขึ้นไว้
ใช้ราชการใด มีนามดังนี้ คือ

ขุนต่างใจ ๑ ขุนต่างจิตร ๑ ขุนต่างตา ๑ ๓ คนนี้มีตัวประจำ
เสมอ ต่อขึ้นไปแล้วแต่จะมีด้วยบุคคล คือ

หลวงฤทธิเสนี้ หลวงสรเสนี้ หลวงภักดีสงคราม หลวงไชย
สงคราม หลวงฤทธิสงคราม หลวงเพชรสงคราม หลวงพิทักษ์สงคราม
หลวงฤทธิไชย หลวงพรหมมาลา หลวงภักดีโยธา หลวงวิจิตร
รจนา หลวงพรหมสุภา หลวงเทพสุภา ขุนศรีวิเศษ ขุนทิพอักษร ขุน

อินทรอักษร ขุนพรหมอักษร ขุนวิจิตรอักษร ขุนชำนาญอักษร
 ขุนภักดีอาสา ขุนภักดีวิเศษ ขุนศรีบริรักษ์ หม่อมพิทักษ์อาสา
 ขุนศรีวังราช ขุนศรีศักรวรรค์ แล ฯ

คนหนึ่ง รว ๒-๓ วา เรียกว่ารวญา อนึ่งเหมืองชักน้ำนั้น ถ้าเห็นว่า
ที่ใดคำบลใดมีประโยชน์แก่การทำนาทำสวน ก็จัดแรงตกแต่งหรือ
ขุดใหม่ก็ลงมือทำทีเดียว เป็นดังนี้เสมอมาเจ้าเมืองกรมการก็เอาใจใส่
เป็นอันมาก แม้นายคำบลเพิกเฉยหรือราษฎรชาวนาซัดขึ้นก็ลงโทษ
ตามควร

ภูมิพนเมืองพัทลุงชอบการเพาะปลูกทำเรือกลสวนไร่นา จึงนิยม
การทำนาว่า เป็นกำลังของบ้านเมือง ด้วยมีทางน้ำไหลลงมา
จากภูเขาบรรทัดซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเมือง เป็นภูเขาเทือก
ซึ่งยาว เนืองมาแต่ภูเขา ๓๐๐ ยอด ยาวไปทางทิศใต้ตามเส้นศูนย์
กลางของแหลมมลายูจนตลอดนั้น เป็นที่เกิดลำน้ำไหลลงไปสู่ทะเล
สาปฝ่ายทิศตะวันออกของเมืองเป็นหลายลำคลอง ๆ เหล่านี้ เมื่อต้อง
การนำขนนาเมื่อใดก็ลงปักทำนบกักน้ำตามต้องการ จนเป็นประเพณี
ต่อมาช้านาน ครั้นมาทุกวันนี้ประเพณีนั้นก็สาปสูญไป

ราษฎรพลเมืองทุกคน เว้นแต่ข้าพระโยมสงฆ์ที่ทรงพระราช
อุทิศไว้สำหรับวัดต้องเป็นเลขส่วยต่าง ๆ เลขส่วยเหล่านี้มีอายุกำหนด
๓๘ ปี เป็นฉกรรจ์ ถึง ๗๐ ปี ชรา เป็นหน้าที่ส่วยออกหนึ่งส่วยคู่มือ
สำหรับชราให้พ้นจากการเกณฑ์ส่วย แลพวกเลขส่วยเหล่านี้ ในเวลา
ปรกติไม่มีการศึกสงครามก็ต้องถูกเกณฑ์สิ่งของต่าง ๆ ตามหมู่
ตามเหล่า มีกระสุนดินดำเป็นต้น เป็นของหลวงไว้สำหรับบ้านเมืองยัง
ส่งกรุงเทพฯ ยัง นายหมื่นนายของผู้ควบคุมเกณฑ์เอาตัวไปใช้การ
งานต่าง ๆ ยัง เอาสิ่งของต่าง ๆ ยัง ทุกบ้านมีได้ขาด

ถ้าบ้านเมืองมีศึกสงคราม ก็เกณฑ์เลขส่วยเหล่านเข้าเป็นพลรบ โดยไม่มีชู้ขึ้นอายุ แม่อายุไม่ถึง ๑๘ ปีก็ หรืออายุเกิน ๗๐ ปี ใต้ใบชวาคุ่มมือแล้วก็ เมื่อมีร่างกายสมควรต้องเกณฑ์เข้าเป็นพลรบทั้งสิ้น พลรบเหล่านี้ต้องจัดหาอาวุธสำหรับมือแล้วแต่เกณฑ์อาวุธอย่างใด ก็เสบียงอาหารผ้านุ่งห่มของตัวเองด้วย (แปลว่าพลเมืองแต่ก่อนต้องเป็นทหารประจำตัวอยู่เสมอทุกคน ชนหมื่นแลบุตรชนหมื่นก็เป็นนายทหารคุมเลขของตนตามลำดับชั้นที่เรียกว่านายหมวดนายกองนั่นเอง)

เพราะฉะนั้น การเป็นทหารแลตำรวจรในสมัยทุกวันนี้ ถ้าจะเทียบกับสมัยโบราณก็ไม่น่าจะท้อถอยเลย ด้วยความซบเซาแลความบริบูรณ์ของพลรบเวลานี้ผิดกว่าแต่ก่อนมากมายนัก หรือตรงกันข้ามก็ว่าได้ แต่คนเราเมื่อได้ความสุขมีอิศราพมากขึ้น บางคนก็ลืมวิปการของครั้งสมัยโบราณเสีย

คณะสงฆ์ คือตำแหน่งสัญญาบัตรมีพระครูรียสังวรเป็นเจ้าคณะเมือง

มีเจ้าคณะรอง ๔ รูป

พระครูกาแก้ว ๑ พระครูการาม ๑ พระครูกาชาติ ๑ พระครู
กาเดิม ๑

สำหรับสวดพิธี ๔ รูป

เป็นตำแหน่งเจ้าเมืองทั้งคือ พระครูธรรมจักร ๑ พระครูธรรม
โกษ ๑ พระครูอินทโมฬี ๑ (เจ้าคณะเก่าแก้วโบราณ) พระครูเทพ
โมฬี ๑

สวดพิธต่าง ๆ มีพิธตรุศ พิศารท ๓ ยัมอาฏานาหน ๑ คือเว
 ย ๑ มีอาฏานาย ๑ สลับกันไป

วิธีปกครอง ไบราณกาลตั้งกล่าวข้างบนนี้เข้าใจว่าฝ่ายซ้ายที่จะ
 คล้ายคลึงกันทุกเมือง จะผิดกันบ้างก็แต่ตำแหน่งกรมการหรือประเพณี
 บางอย่าง แต่ราษฎรพลเมืองเป็นเลขส่วยแลเป็นพลรบตั้งกล่าวมาแล้ว
 นั้นทั้งสิ้น ส่วนเมืองนครศรีธรรมราชเมืองสงขลาเมืองพัทลุง จะมีวิธี
 เหมือนกันมากกว่าเมืองอื่น.

